II. évfolyam. Melléklet a GYERMEKVEDELMI LAP 3. számához. 3. szám.

A MAGYAR GYERMEK-TANULMÁNYI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE.

A GYERMEK

KIADJA: AZ ORSZÁGOS GYERMEKVÉDŐ LIGA.

Megjelenik julius és augusztus kivételével havonként legalább egy ívnyi terjedelemben.

Gróf Teleki Sándor, Babarczi Schwartzer Ottó, Bárczy István dr. és Náray-Szabó Sándor elnökök közreműködésével szerkesztik:

Nagy László felelős szerkesztő,

Berkes János, Grósz Gyula dr., Pekár Károly dr. és Ranschburg Pál dr. szerkesztő bizottsági tagok.

A gyermek szeme.

Dr. Mohr Mihály egyetemi m. tanár, kórházi szemész főorvos előadása a Gyermektanulmányi Társaság 1908. évi február hó 8-án tartott ülésén.

Zadák Ilona tanítónő gyorsírói felvétele.

Mindenek előtt köszönetet mondok a Gyermektanulmányi Társaságnak, hogy alkalmat adott arra, hogy a szemről, annak betegségeiről, a szem kiméléséről, azok előtt beszéljek, kiknek módjukban van kellő tudás, tapintat és jóindulat mellett elejét venni igen sok veszélyes szembetegségnek.

Népünknek az a kifejezése: szegény vak, eléggé kifejezi azt a szerencsétlenséget, amelyet a vakság okoz az embernek s önöknek, azt hiszem, nem kell bőven magyaráznom, hogy azt a veszteséget, amelyet a szem hiánya jelent, nem igen pótolja ezen a világon semmi.

A szem ismertetése.

A szem bonctanát tanulmányaikból mindnyájan ismerik.

A szem csontos üregben foglal helyet. A szemet zsírszövet veszi körül, ebbe van mintegy beágyalva. Külső védőszerei: a szemöldök, a szemhéj és a szempilla-szőrök.

A szemen 3 fontos hártyát látunk.

Legkülső hártya, a szem fehérje: az *inhártya*. Ennek folytatása előre a *szaruhártya*, mely átlátszó és úgy illeszkedik reá az inhártyára, mint az óraüveg a keretére. Az inhártyán belül van az *érhártya*. Ez tartalmazza a szem táplálására szolgáló véredényeket és a fekete festéket. Ezzel összefügg elől egy megvastagodott izom, a *sugárizom*, mely festéket is tartalmaz s mely összehúzódó és kitáguló képességével a szem *alkalmazkodását* hozza létre. A sugárizom, ha összehúzódik akkor egy vékony, átlátszó hártyát meglazít s ezzel lehetővé válik, hogy az ezen hártyában benn levő szemlencse, amely átlátszó ruganyos rostokból áll, domborúbbá válhassék. Ha ez az izom nincs megfeszítve, a lencse kevésbbé domború.

Az sugárizommal összefügg a *szivárványhártya*, mint az érhártyának egy részlete, melynek hátsó része festékes és ettől függ a szem színe. Ha sok a festék, a szem barna, ha kevés, kék. Ha nincsen benne festék, akkor vörösen áttetszik a pupilla, mint a fehér nyulaké, vagy a fehér haju albinosoké. Végül a *rece-* vagy *ideghártya*, mely nem egyéb, mint szervezetünknek egy idegrészlete, egy agyrészlet, az agyból is fejlődik, a szövete is ugyanolyan mint az agyé s a betegségei is jórészt ugyanazok.

Nagyon fontos a szivárványhártyának a középső része, mely nem egyéb, mint egy lyuk. Ez az úgynevezett *pupilla*, ezen keresztül hatolnak a sugarak a szem belsejébe.

A pupillában körkörös és súgár irányú izmok vannak, ezeknek a hivatásuk, hogy mikor a fényinger bemegy a szembe, összehuzzák, vagy kitágítsák a pupillát. Ha világos van, akkor összehúzódik, ha sötét van, kitágúl a pupilla.

Fontos része még a szemnek a szaruhártya és a szivárványhártya között levő *elülső csarnok* és a szivárványhártya mögött és a lencse előtt fekvő *hátulsó csarnok*. — Az elülső és hátulsó csarnokban *csarnokviz* van, a szem üregét pedig *üvegtest* tölti ki.

A csarnokoknak nagy szerepe van a szem táplálásában.

Amint a fénysúgár behatol a szembe, keresztül megy a szaruhártyán, a pupillán, a lencsén s az üvegtesten s ezek úgy működnek, mint *egy* gyűjtő lencse. A szaruhártya, a csarnokviz, a lencse s az üvegtest gyűjti össze a fényt, úgy, hogy a sugarak a recehártyán egyesülnek éles képpé, még pedig a középső részen, a *sárga folton*, mert itt vannak a recehártya legérzékenyebb fényérző részei.

A recehártya 10—12 rétegből áll, legkülsőbb részei a pálcikák és csapok, ezek fogják fel és vezetik az agyhoz a fényingereket, ezek ott érzékészrevételekké válnak és így lesz belőlük a gondolat.

A szemet *izmok* mozgatják fel-, le-, ki- és befelé, sőt többen állítják, hogy hátra is húzzák.

A szem részei tehát: az ínhártya, a szaruhártya, érhártya, sugártest, szivárványhártya, ennek a közepén van a pupilla, azután a lencse, üvegtest és recehártya. A szemtekét borítja még a szemhártya szélén kezdődő és a szemhéjakra áthajló *kötőhártya*.

A fény éterhullámok rezgése következtében áll elő. A hullámok hosszától függ a fényérzet *színe*. Ha az éterrezgések száma másopercenként 472 billió, vörös szín áll elő.

Ezek a leghosszabb hullámok. A mint több rezgés történik egy másodperc alatt, akként jönnek létre a szivárvány többi színei. Az ibolyaszín létrejöttéhez kell a legtöbb éterrezgés, 790 billió másodpercenként. A még számosabb éterrezgések *ultraviolettek*, ezeket azonban már a recehártya nem veszi észre, valamint a vörös színnél kevesebb éterrezgésű színeket sem képes felfogni. Ezek *hősugarak*. A szín *világossági foka* függ a fényrezgések eleven erejétől; *árnyalata* a fényrezgések hoszától, *teltsége* vagy *tisztasága* a színnek a fehér színnel való kevertségétől, melylyel fordítva arányos. *Kines* szerint félmillió színárnyalatot tudunk előidézni.

A színek közül felveszi a szem a szivárvány színeit és ezek különböző keverékeit, a fehéret, mely a színek összeségét foglalja magában és a feketét mely az összes szinek hiányát jelenti.

A szem fénytörésének rendellenességei.

Melyik az ép szem?

Amely a végtelenből jövő sugarat a recehártyán éles képpé egyesíti.

A szemorvosi tudományban az 5—6 méterről jövő sugarakat a *végtelenből jövő sugaraknak* tekintjük.

Előfordulhat az, hogy a szemtengely rövidebb, mint a normális s akkor ugyanolyan fénytörési képessége mellett a szemnek a kép nem jön létre a recehártyán, hanem mögötte. Az ilyen szem homályosan lát. Az ilyen szemű embert *messzelátónak* nevezzük. Hogy az ilyen messzelátó szemet megjavítsuk, gyűjtőlencsére van szükségünk.

A szemnek van egy igen jó tulajdonsága: az alkalmazkodás.

A normális szem a végtelenből jövő sugarakat a recehártyára egyesíti. De mi nemcsak messzire, hanem közelebbről is kell, hogy lássunk. Ha 30 cm. távolságra nézünk, hogy jön éles kép létre? Úgy, hogy a lencse domborúvá válik. A már említett sugárizom összehúzódásával, meglazul a tok, melybe a lencse be van ágyazva, minek következtében a lencse kidomborodhatik. Bölcs és csodálatos berendezése ez a természetnek!

A messzelátó domborúbbá kénytelen tenni a lencséjét, ha távolba néz is, hát még ha közelre kell néznie! Neki a távolbalátás nem pihenés, az éplátónak igen.

Az iskolában sokszor előfordulnak messzelátó gyermekek. Valóban, szinte kín ezeket a szegény gyermekeket nézni! Ha olvasnak, közeltartják az olvasmányt, majd messzire, majd mindenféle kísérlet után, végre is egy szemmel próbálnak nézni. Ennek a jelenségnek pedig igen egyszerű a magyarázata.

A két szem mindig együtt működik. Ha az ember szemével alkalmazkodik, nemcsak a lencséje lesz domború, hanem a két szem tengelyét is be kell állítania a nézett tárgyra. Minél közelebb kell néznünk, a szemtengelyek annál jobban összetérnek. Az alkalmazkodás az összetérítéssel együtt működik. Ezek a messzelátók sokkal jobban lévén kénytelenek alkalmazkodni, összetérőbben is néznek és kettős képet kapnak. A kettős kép zavar, a gyermek iparkodik csak egy képet látni s egy szemmel néz.

Ha ezt hùzamosabb időn át gyakorolja, állandó összehúzódás következtében az egyik, vagy legtöbb esetben mind a két szem belső izma megrövidül s a gyermek befelé *kancsalító* lesz. A kancsalítást csak az szünteti meg, ha a szemnek megfelelő domború üveget adunk a gyermeknek. Ez az üveg a szem megett egyesülő fénysugarakat a recehártyára hozza s a gyermeket éplátóvá teszi. Ha nem javítjuk a messzelátóságot, akkor a kettős képek állandóak lesznek és a gyermek, hogy a kettős képektől szabaduljon, az egyiket elnyomja. Ez annyira mehet, hogy az egyik szem, amelynek képét a gyermek elnyomta, elszokik a nézéstől és gyengelátóvá, majdnem teljesen vakká lesz. Ezért a kancsalító szemet gyakoroltatni kell. Akképen szoktam rendelni, hogy mindennap be kell kötni az egyik szemet egy órára, hogy így egy szemmel legyen kénytelen nézni a gyermek és azt gyakorolja.

Minden újszülött gyermek messzelátó. Csak később lesz a szemtengely megnyúlása folytán éplátó, sőt közellátó.

Előfordúlhat, hogy valakinek a szemtengelye nem rövidebb, hanem hosszabb, mint az éplátóé. Az ilyeneket *közellátóknak* nevezzük. A messzelátóknak rövid, dióalakú szemük van, a közellátóknak hosszú szilvaalakú.

A közellátó szem a végtelenből jövő sugarakat nem a recehártyán, hanem a recehártya előtt egyesíti. A közellátó gyermeknek szóró, homoru lencsére van szüksége, mely a párhúzamos sugarakat széttérőkké teszi.

A lencse foka, mely a közellátást vagy messzelátást éplátásra javítja, adja a közellátás, vagy messzelátás nagyságát.

A közellátásnak az a fő tünete, hogy az illetők messzire nem látnak jól. Úgy segítenek magukon, hogy hunyorítják a szemüket; ezzel a szélső sugarakat elzárják, élesebben iparkodnak látni.

A közellátó közelről nagyon jól lát, mert hiszen a szemében nagyító üvegje van!

A gyermek, mikor megszületik, mindjárt észre veszi a fényt, másodnap félrefordítja a fejét, lassankint megtanul nézni, fél éves korában már lát testeket, 2 éves korában megkülönbözteti a színeket, 4 éves korában legtöbbször már meg is nevezi. Fontos, hogy a gyermeket rászoktassuk arra, mikor már annyira fejlődött, hogy foglalkozni kezd, hogy kímélje a szemét s ez legyen a szülőnek is a gyermek eső

percétől kezdve egyik fontos feladata. Az újszülött szemét fehér kendővel védjük az éles világítás ellen. Nagyobb korban apró képeket, rajzokat ne adjunk nekik s mindjárt eleinte szoktassuk őket arra, hogy a kép részleteit is megfigyeljék. Gyakoroltassuk a gyermek szemét, hogy megfigyeljen s minden részletet meg tudjon látni.

A szem betegségei.

Ezek után áttérek a csecsemőt fenyegető szembetegségekre.

A leggyakoribb s egyuttal a legveszedelmesebb szembetegségek egyike: *az újszülöttek szemgyuladása.* Tünetei: a gyermek szeme vöröses, csipásodik, geny jön ki belőle, szóval: gyuladása van. Fontos betegség ez, mert elhanyagolva a vakság jelentékeny okát képezi. Annál fontosabb ez, mert tudunk ellene védekezni. Ha újszülött szemgyuladás miatt megvakul, mindig lehet ezért valakit okolni.

A főgyógyszere az, hogy mindjárt orvoshoz kell menni s az orvos rendeléseit szigorúan meg kell tartani. Ha az orvos félóránkint szemmosást rendel, ezt meg kell fogadni még éjszaka is és ha az anya kifáradt, helyettesítéséről kell gondoskodni.

A szemgyuladás akként válik végzetessé, hogy a geny, mely a kötőhártyán képződik, megtámadja a szaruhártyát, ez átfuródik, kifolyik az üvegtest, kiesik a lencse, majd az átlátszó hártyát heg foglalja el és a szem e fontos alkatrészei nélkül hivatásának teljesítésére képtelenné válik.

A Bródy Adél gyermekkórházban 1897—1906-ig 10 év alatt, megfordult 19,471 szembeteg. Ezek közül

kötőhártyahurut volt	5919	=	30.39%
skrofulás kötőhártyagyuladás 1677	5700	=	29.26%
„ szarúhártyafekély 4023			
ujszülött szemgyuladása	692	=	3.56%
közellátóság	279	=	1.43%
messzelátóság	1120	=	5 75%
egyéb szembaj	5781	=	29.61%

A budapesti vakok intézetében 1876 ban 142 vak közül ujszülöttek szemgyuladásában vakult meg 68 = 42%.

1907-ben ugyanezen intézetnek 217 ápoltja közül ujszülöttek szemgyuladásában vakult meg 63 = 27.19%.

1907-ben a kolozsvári vakok intézetében 57 növendék közül ujszülöttek szemgyuladásában vakult meg 31 = 54.38%.

Scholtz statisztikája szerint az összes vakoknak 9.46%, Magnus szerint 13.23%-a; az összes szerzők kimutatása szerint 2528 vak közül 10.87% vakult meg ujszülöttek szemgyuladásában.

Scholtz szerint scrophulosis 2.8%-ban volt oka a vakságnak.

Ezekkel a statisztikai adatokkal, azt hiszem, eléggé megokoltam, mily fontos dolog az, hogy a csecsemő szemgyulladását ne a bábával, javasasszonyokkal kuruzsoljuk, hanem *azonnal* menjünk az orvoshoz. Kellő utbaigazitás és gyógykezelés mellett ez a szembetegség tökéletesen kigyógyitható. Azokat a betegeket, akiknél szaruhártya komplikációk voltak, mind a betegség kitörése után egy hét mulva hozták hozzánk.

Későbbi korban is fenyegetik a gyermek szemét betegségek. A heveny fertőző betegségekkel igen gyakran együtt jár a szembetegség is.

A *kanyaró* gyakran szemhuruttal kezdődik; lefolyása után szoktak gyuladások előfordulni, de ezeket szépen meg lehet gyógyítani.

A szemgyuladás a *skarlát* után is gyakori.

A *himlővel* járó szembetegség már sokkal veszedelmesebb, de hál' Istennek himlőeset ma már igen ritkán fordul elő.

A *difteria* is okoz komplicátiot a szemen, de ez a legritkább esetek közé tartozik. Prakszisom alatt láttam már mintegy 160—170,000 szembeteget s ezek közül csak 2—3 akadt, kinek difteria okozta szembetegsége és vaksága volt.

Az idült betegségek közül a *skrofulozis* bir a szemre nézve nagyobb fontossággal. A skrofulozis oka a szervezet ellenálló képességének csökkenése. Ujabb felfogás szerint gyengült tuberculosis. Nemcsak örökölt, hanem szerzett skrofulozis is van. Mindennemü skrofulozist lehet gyógyitani és pedig úgy, hogy a gyermeket jó viszonyok közé juttatjuk. Beadjuk pl. a kórházba, hol tágas, szellős, világos nagy kórteremben okszerűen, rendesen táplálják, rendes ruházatban járatják, a kellő tisztaságra nagy gondot forditanak, itt aztán az ilyen beteg gyermekek szépen meggyógyulnak, annyira, hogy nem is kivánkoznak hazamenni.

A legfontosabb a dologban az, hogy jómódu családok gyermekeinél is fellép a skrofulozis, mert agyon tömik, rendetlenül etetik őket s gyakran elrontják a gyomrukat.

A szemskrofulózis egy kis hólyag alakjában jelenik meg a szarúhártyán. Erre a gyermeket még jobban kényeztetik, még jobban tömik, minden kivánságát teljesitik, a világért sem hagyják ríni, az ilyen mamának azt szoktam mondani: „Kérem a gyermeket kórházba kell adni!"

„De miért? Hiszen én mindent megadhatok neki, amit a doktor ur parancsol!"

„Mindent megadhat, azt tudom, csak a rendszeres ápolást nem."

Ha aztán az ilyen gyermek bekerül a kórházba, eleinte követelődzik, ezért is, azért is rí, de mikor látja, hogy ezzel nem ér célt, belenyugszik a változ-

hatatlanba s rövid idő mulva megszokik és meggyógyul.

Ma már a szembetegeket általában nem csukjuk sötét szobába. Én voltam először rajta, hogy ha szükséges a szemnek a sötétség, csak a szemet kössük be, a test többi része hadd élvezze a világosságot.

Röviden tehát: a skrofulás szembetegséget ugy gyógyitjuk, hogy edzzük a gyermeket, rendesen és jól tápláljuk, rendes ruházatban járatjuk, jó levegőjü, világos teremben tartjuk, nem kényeztetjük őket, jól bánunk velük, és igazságosan.

A szellemi munka a szemre nagy befolyással van. Ebben a tekintetben a szegény ember nagy előnyben van a gazdag emberrel szemben, mert ennek gyermekeit nem terhelik agyon szellemi munkával. Szellemi munkával nem szabad agyonterhelni a gyermeket. Amely gyermeket mindenféle iskolán kivüli munkára fognak, ideges lesz s azt talán mondanom sem kell, hogy ez káros összes szerveire, tehát a szemre is.

A skrofulózis igen el van terjedve. Majdnem $^1/_3$ része a szembetegeknek skrofulózis. Ez is gyógyitható, mégis mint fentebb kimutattam, egy bizonyos % megvakulás fordul elő: 2.8%.

A szem védelme.

A tanítónak nagy szerepe van a szembetegségek elháríthatásában. Ha abnormis dolgot vesz észre, küldje a gyermeket azonnal az orvoshoz. A szülők pedig ne vegyék játéknak a szem betegségeit és tartsák be szigorúan az orvos rendeléseit. Ha pápaszemet rendel, nem kell attól megijedni, meg kell szerezni a gyermeknek.

A kancsalság rendesen messzelátás következménye, szemüveggel megjavitható. Ha pedig a szemüveg már nem segit, módunkban van egy egyszerű operációval kiigazítani a szem ferdeségét.

A közellátás az Achiles sarka az iskolai higienenek. Cohn Hermann megvizsgálta a gyermekek szemét s azt találta, hogy az elemiben kevés közellátó gyermek van, a középiskolákban több, de az egyetemen már sokat talált. Erre azt mondták az emberek, hogy az iskola teszi közellátóvá a gyermeket. Ez nem egészen igaz, mert kisfoku közellátóság keletkezik ugyan a szemnek zsarolása következtében az iskolában, de a dolog ugy áll, hogy közellátónak nem esik nehezére a közellátás, a közellátó gyermek rendesen jól is tanul és igy marad meg az iskolában, mig a messzelátó gyermek rendesen rosszul tanul és ezért elmarad az iskolából. Ez természetes is, mert meg kell erőltetnie magát a közelnézéskor. Változik a helyzet, mihelyt a messzelátó gyermek szemüveget kap. Öröm nézni, mennyivel jobban lát, mint ragyog föl az arca, amint az üveget orrára teszszük.

Tagadni azért nem lehet, hogy az iskola sok esetben elősegiti a szem gyengülését. Ideális iskolában nagy, tágas termek legyenek műterem ablakokkal. A mesterséges világító eszközök jók legyenek, ivlámpák, vagy Auer-lámpák. A tanítók pedig lehetőleg kerüljék el borus időben az irást, olvasást, vegyék elő a fejszámolást, szavalást, történetet, szóval az elméleti tárgyakat.

Házi feladatot pedig ne adjunk a gyermekeknek. Lehetőleg kevés munka maradjon otthonra. Ha már nem lehet elkerülni a franciát, zongorát stbt, evvel lehetőleg keveset terheljük a gyermekeket.

Ami magát az irást illeti, én az álló irásnak vagyok a hive. A gyermek nem kénytelen nagyon előre hajolni.

A stenographiát igen ajánlatos dolognak tartom. Hálásabb dolgot alig taníthatunk a gyermeknek. Kiméli a szemet, nagy idő és fáradság megtakarító.

A tábla és a papiros ne legyen fényes, a könyv betüi elég nagyok legyenek, a sorok pedig ritkák.

A kézimunka!

Már *Beer* 1813-ban panaszkodott a kézimunkák szemrontó voltáról. Különösen azokra a testet-lelket ölő, finom kézimunkákra nincsen semmi szükség.

Cohn Hermann dr. 4 csoportba osztotta a kézimunkákat:

Az I. osztályba sorozta a durvább munkákat, melyeket jó szem karnyi távolságból könnyen el tud végezni. Ezek: a kötés, horgolás, beszövés (stoppolás), közönséges ruhavarrás. Ezek nem ártalmasak.

A II. osztályba tartoznak azok, amelyek $^1/_3$ méterről nehezen láthatók meg: a finom stoppolás, Holbein-himzés, filét-guipure.

A III. osztályba: finom fehérvarrás, angol és francia himzés, gomblikvarrás, lapos öltés, betühimzés. Ez utóbbi rendesen közellátóságra vezet.

A IV. osztályba tartoznak az abszolute ártalmasak: point lace, petitspoints, finom gyöngyhimzés, igaz csipkemunka. A lapos öltéses himzés, melyet rendesen rámán dolgoznak, az erőszakos testtartás miatt is igen ártalmas.

Az olvasókönyvek nyomtatására nagy gondot kell fordítani. 1746-ban Németországban volt egy rendelet a rossz nyomás ellen. Hátha még az „Esti Ujságot“ olvasták volna! Mit csináltak volna! 1·5 mm.-nél kisebb betű káros, a sorok egymás közti távolsága 3 mm., a sor hossza 100 mm., sorok száma 60 legyen. Papiros legyen fehér és nem fényes.

Nagyon fontos az óraközti szünetek pontos betartása.

Ahol 5 órai tanulás van, a 3-ik óra után legyen legalább fél órai szünet. Franciaországban katonai gyakorlatokat, Angolországban evező és uszó gya-

korlatokat, Svájcban nagy gyalogsétákat végeztetnek a szünetek alatt a gyermekekkel.

A vasárnapok igazán szünetnapjai legyenek a gyermekeknek, ne adjunk nekik házifeladatot.

Az ágyban való olvasás a gyermeknek egyáltalában nem való. Ha felébred, azonnal ki kell húzni az ágyból.

Felnőttnek hosszú fárasztó nap után talán ez üdülés, csak arra kell ügyelni, hogy a szem előtt függélyesen legyen a könyv.

Iskola orvosokat, akik a gyermekek szemét időközönkint vizsgálják, kell alkalmazni és kellően díjazni.

Pályaválasztás!

Hány szerencsétlen ember van a világon, mert nem jól választotta meg a pályáját!

A kisebb fokban közellátókat a tudományos pályára lehet küldeni. Nagyfoku közellátók és messzelátók nem valók tudományos pályára, sem hivatalnoknak, az ilyenek menjenek inkább gazdásznak, kertésznek, péknek, sörfőzőnek, vendéglősnek vagy kötelesnek. Nagy választék ezen pályákban nincs. De bele kell törődnie a nagy fokban közellátónak abba, hogy baja gyógyíthatatlan, bár ujabban operálják. Skrofulás szembajokban szenvedők, ha munkába fogjuk őket, könnyen recidiválnak, ezért ne foglalkoztassuk őket ott, hol por, füst, erős kigőzölgések, tűz és forróság (lakatos, kovács műhely, konyha stb.) van. Gyenge testalkatúak, kiknek szemizommunkájuk sem kitartó, ne válasszanak ülő foglalkozást, tehát gyenge leánykák ne varrjanak, hímezzenek, inkább valami más foglalkozás után nézzenek, ha már kenyérkeresetre kényszerülnek.

Némely ember szeme akkor is könyezik, ha nem is sir. A könyek rendes körülmények között az orron keresztül folynak le. Ha az orrba vezető könycsatorna eldugul, az arcon folyik le köny. Az ilyen ember ne menjen iparosnak, mert ha valami beleesik a szemébe és megsérül a szarúhártyája, könnyen genyes lesz a szeme. Minthogy türelmes gyógykezelés mellett ez is gyógyítható, mielőtt az illető pályát választana, menjen el az orvoshoz és gyógyíttassa meg a szemét.

Ezekben voltam bátor röviden előadni a gyermek szemének védelmét. Egyet-mást talán megjegyeznek belőle és hasznukra fordíthatják! Köszönöm figyelmüket!

A szolnoki leánynövendékek érdeklődésének köre.

Irta s a szolnoki nyilvános gyermektanulmányi értekezleten felolvasta: **Wehle Lucia** polg. isk. tanitónő.

Tisztelt Uraim és Hölgyeim! Amidőn Önök meghivásunkra ily számosan gyültek itt egybe, megjelenésükkel tanúbizonyságot tesznek arról, hogy városunkba is eljutott egy hulláma annak a nagy és meleg érdeklődésnek, amelylyel ma az egész művelt világ a gyermek felé fordul; a gyermek ma az érdeklődés középpontja, ugyszólván divatban van.

Az evolúció tana, az a meggyőződés, hogy az emberi kultura örök, soha nem szünő folyamata az emberiséget a tökéletesedés utján magasabb célok felé vezeti, mind több-több hivet szerez és sokakban valósággal hitvallássá erősbül. Az élet hitvallásának nevezi Ellen Key. E tan megérlelte az emberekben azt a tudatot, hogy minden nemzedéknek legfontosabb feladata arról gondoskodni, hogy a jövő nemzedék nálánál tökéletesebb, testben-lélekben egészségesebb legyen és hova-tovább az állami hatalom is főfeladatának fogja ismerni a jövő nemzedék védelméről, testi-lelki fejlődéséről való gondoskodást.

Megvédeni a gyermeket nyomor, bűn, erkölcstelenség ellen, ezt a feladatot nálunk az állam és a Gyermekvédő Liga vállvetve oly mértékben teljesíti, hogy ez az egy tér az, melyen hazánk a külföld teljes elismerését kivívta és ma minta gyanánt áll Európa országai előtt.

A gyermek testi-lelki fejlődéséről gondoskodni, vezetni őt a tökéletesedés útján, az a család és az iskola feladata. De hogy valakit, vagy valamit fejleszthessünk, annak első feltétele, hogy alaposan ismerjük életfeltételeit, testi-lelki szerveinek működését, fejlődési fokozatait, e fejlődés akadályait és abnormitásait. Be kell vallanunk, hogy e megismerés eddig hiányos, homályos és általánosságokra szorítkozó volt, mit a felnőtt ember saját belső életének a megfigyeléséből vont le.

E hiányon kíván segíteni a tudománynak egy új ága: a gyermektanulmány.

„A nevelés megjavítása a gyermek ismerete alapján és az emberiség regeneraciója a megjavult nevelés alapján.“ E szavakkal határozza meg Keszler Károly a Ranschburg Pál dr. művének tendenciáját, de e szavakban van egyszersmind kifejezve a gyermektanulmány minden törekvése.

E törekvéseket szolgálja nálunk a Magyar Gyermektanulmányi Társaság, amely kisérletek és megfigyelés útján kutatja a gyermeki elme fejlődésének általános törvényeit és a gyermeki elme abnormitásait.

Lehet-e kérem a megfigyelésnek kedvesebb tárgya, mint a gyermek, ez a kedves kis csoda, amely néhány év alatt befutja az emberi művelődés több ezer éves útját és az állati ösztön kezdetleges fokától csakhamar eljut a legújabb kor vívmányaihoz; mert bizony a mai gyermek két-három éves korában nem lovasdit játszik, hanem vasutasdit és telefonálni kíván Budapesten lakó bácsikájának.

A gyermeki elme fejlődésének alapos ismerete pedig egészen új ösvényeket fog nyitni, nemcsak a

neveléstannak, nemcsak az elméletnek, hanem még inkább a nevelői eljárásnak.

Nem lehet sem célom, sem feladatom, nincsen is hozzá elég szakismeretem, hogy a tisztelt közönséget megismertessem azokkal a különböző módozatokkal és eszközökkel, amelyekkel a Gy. T. T. e céljait megközelíteni igyekszik és melyeket általában két csoportra szoktak osztani: a kísérletezés és a megfigyelés, adatgyűjtés.

Az adatgyűjtésnek egyik kedvelt alakja az, hogy bizonyos kérdéseket tesznek fel a gyermekek egy nagyobb tömegének és az adott feleletekből statisztikát állítanak össze a gyermekek hajlandóságaira, fejlettségükre, érdeklődésük tárgyaira nézve. Ez volt a célja a Gy. T. T.-nak, amidőn az iskolákhoz azzal a kéréssel fordult, hogy a város minden tanintézetében ugyanazon a napon és órában bizonyos kérdéseket adjanak fel a gyermekeknek, amelyekre azok minden külső befolyástól menten, rögtön feleljenek.

Szolnokon, ahol a Gy. T. T.-nak első fiókköre megalakúlt, az összes tanerők rokonszenvvel fogadták az eszmét és a kir. tanfelügyelő úrnak, mint az adatgyűjtő szakosztály elnökének felszólítására örömmel vállalták a munkát.

Február 19-én délelőtt 9-től 11-ig feleltek a tanulók a kérdések első csoportjára, február 21-én a kérdések második csoportjára.

Feladatom az volna, hogy a szolnoki leányok érdeklődésének köréről referáljak önöknek, de — sajna — csak az áll. polgári leányiskola adatai állanak rendelkezésemre és így csak ezekről szólhatok. A kérdések igen alkalmasak arra, hogy megtudjuk, mi iránt érdeklődnek a gyermekek s mi igyekeztünk a gyermekek elfogulatlanságát biztosítani és tartózkodtunk attól, hogy bármilyen magyarázgatással vagy utasítással befolyást gyakoroljunk lelkükre, hangulatukra.

Igen unalmas dolog lenne, ha felolvasnám az egész statisztikát, melyet a feleletekről összeállítottam és így megelégszem azzal, hogy felemlítsem a fontosabb vagy feltünőbb dolgokat és azokból, amennyire lehetett, némi tanulságot is levonjak.

Az 1. kérdés: Melyik tantárgyat szereted legjobban és miért? Felelt az egész iskolában 234 tanuló. Az I. és II. osztály növendékei a természetrajzot szeretik legjobban, az iskola növendékeinek 17.5%, de mivel természetrajz csak e két osztály tantárgya, e két osztály növendékeinek 28.4%. A magyart az összes növendékek 15.4%, a földrajzt 15.3%, a számtant 8.5%, a történelmet, amely csak a II., III., IV. oszt. tantárgya, az egész iskola növendékeinek 18.8%; de a IV. osztályban a tanulók 44%, az egészségtant csak a IV. osztályban tanítjuk és ott a növendékek 42% (az egész iskola növendékeinek 9%) szereti legjobban; a háztartástant, amely csak a III. osztály tantárgya, ez osztály növendékeinek 30% (az egész iskola növendékeinek 6.4%) kedveli legjobban.

A 2. kérdés: Melyik tantárgyat szereted legkevésbbé? Itt természetesen vezet a német nyelv, melyet a tanulók 36% végkép nem szeret; a vegytant a III. osztály növendékeinek 25%, a természettant a IV. osztályban 38% szereti legkevésbbé. Ez adatokból azt az általános szabályt vonhatjuk le, hogy a leánygyermekek azokat a tantárgyakat szeretik, amelyeket könnyen tanulnak s amelyekben haladásukat maguk is megfigyelhetik. Ez még jobban kitünik, ha a megokolásokat is tekintetbe vesszük, mert pl. a német nyelv gyűlöletét csak egy IV. oszt növendék okolta meg erős soviniszta érzelmeivel, a többi azt irta, hogy nehéz és az I. oszt. egy kis növendéke kedves butasággal: „mert nagyon sok idegen szó van benne". Már most nézzük a helyzetet. Tantervünk az I. és II. osztályban heti 2—2 órát szán a német nyelvnek, azaz 100 percet; a III. és IV. osztályban 3—3 órát, ebből hetenkint legalább 30 percet, a felsőbb osztályokban 1 órát irásbeli gyakorlatokra kell fordítani; marad az alsó osztályokban heti 70 perc, a felsőkben 100 perc a beszédgyakorlatokra, olvasásra és egy kis grammatikára. Ki hiszi, hogy ennyi idő alatt egy idegen nyelv tanításában eredményeket lehet elérni — akár közvetett, akár közvetlen módszerrel?

Ugyanaz az oka annak, hogy a IV. osztály növendékeinek oly nagy része a természettan ellen nyilatkozik. Miért? „Mert nehéz." „Nem értem." „Sok van feladva belőle." Természetesen. Az újkor találmányai a természettan terjedelmét és fontosságát ugyszólván napról-napra növelik. A tanterv e fontos és terjedelmes anyagot egy tanévbe szorítja; a tanítónő nem tudja, mit hagyjon ki s végre kénytelen sietni, sok tananyagot felölelni, a tanulók nem birják e nagy anyagot megemészteni és elkedvetlenednek. Igy lesz a legérdekesebb tantárgyak egyikéből — mumus.

Feltünő és elszomorító jelenség, hogy növendékeink a művészi tantárgyak iránt éppenséggel nem lelkesednek. A rajzot csak 2·5% szereti legjobban, ellenben 3·4% legkevésbbé; az éneket 0·4% szereti legjobban, 10% pedig legkevésbbé; a kézimunkát 2·1% legjobban és 7·6% legkevésbbé. Az énekre nézve talán egyik ok a leányok hiúságában kereshető, melynek következtében azok nem kedvelik, akiknek nincsen jó hangjuk és így e téren babért nem arathatnak, a másik nyomósabb a zenei elmélet, amelyet nehéznek, unalmasnak találnak.

A kézimunkát az alsóbb osztályokban a kötés teszi gyülöltté, amely csakugyan unalmas, lélekölő munka, a felsőbb osztályokban a mi iskolánk speciális nagy hibája: a nagy zsufoltság. A kézimunka taní-

tásánál szükséges, hogy a tanítónő az egyesekkel foglalkozzék, útmutatást adjon, hibákat javítson, ahol pedig polg. iskola III. és IV. osztályában a tanulók száma 50 és 60 között van, ott bizony az egyeseknek soká kell várniok, míg sorra kerülnek, türelmük erősen próbára van téve, kedvük lankad. Hogy miért nem szeretik a kis leányok a rajzot, azt annál kevésbbé értem, mivel intézetünkben az újabb módszerek szerint tanítják és sokat rajzolnak természet után. Általában sajnálatosnak tartom ez idegenkedést, mert éppen ezek a tantárgyak volnának arra hivatva, hogy az ízlést fejlesszék, az öntevékenységet fokozzák és esetleg ipari foglalkozásokra előkészítsenek.

A III. kérdés: Mivel foglalkozik otthon legszívesebben? Itt először is szembetűnik a növekedő olvasási kedv: Az I. osztályban 7·7%, a II-ban 16%, a III-ban 46%, a IV-ben 44% szeret legjobban olvasni; az összes növendékek 26%-a. Ezzel megfordított arányban áll a játszási kedv: az I. osztályban 14%, a II.-ban 9·3%, a III.-ban 0%, a IV.-ben 2% játszik legszivesebben. Házimunkával 12·4% szeret foglalkozni, speciálisan főzéssel 5·9%; sőt egy olyan kis különc is találkozik az I. osztályban, aki mosogatni szeret legjobban. Otthon sokkal többen szeretnek kézimunkával foglalkozni, mint az iskolában, még pedig 18·8%, ami szintén az általam fönt gyanított okra látszik mutatni. Zenével a leánykák 7·6%, rajzzal, festéssel 8%, tanulással 14·5% foglalkozik legszivesebben. A II. osztály egy növendéke legjobban szeret kártyázni, a III. osztályban 3 legjobban szeret enni.

A IV. kérdés: Mivel szeret otthon legkevésbbé foglalkozni és miért?

Itt vezet a házimunka, amely ellen a tanulók 27·7% nyilatkozik. Egy közülök különösen a vörös hagyma metélés ellen, egy a padlót nem szereti mosni, egy a tűzhelyt tisztogatni, 2 törülgetni. (Itt már a családok különböző vagyoni állása is erősen észrevehető.) 1% nem szereti a francia leckét tanulni, 1·2 százalék nem szeret olvasni, 2·1 százalék zenét gyakorolni. Van 1 olyan, aki nem szeret enni, ami vérszegény leányainknál hihető, 3 pedig azt irta, hogy nem szeret aludni, ami nem valószinü — pláne I. osztályos növendéktől és inkább huncutkodásnak látszik; valószinűbbnek tetszik 2 kis leány felelete, akik felkelni nem szeretnek.

Az V. kérdés: Mivel szeretnél foglalkozni? Megjegyzem, hogy e kérdést magam is egy kicsit homályosnak találtam, különösen az 1. és 3. kérdés után. A IV. osztályban úgy látszik, sokan úgy értelmezték: mivel szeretnél foglalkozni, ha az iskolát elhagyod? mert 3 azt felelte: kereskedelmi iskolába járni, 3 tovább tanúlni, 3 valami felső tanintézetbe járni, 1 tanítani. E kérdésnél nyilvánúl leginkább az egyéni ízlés, a feleletek annyira szétágazók, hogy alig lehet őket osztályozni. Feltűnő nagy mulatozási kedv mutatkozik a III. osztályban, ahol a növendékek 33·3 százaléka mulatni, bálozni szeretne legjobban. Az osztályvezető tanítónő azonban e jelenséget úgy magyarázza, hogy az egyik tanúló félhangosan elmondta mit írt, a többi pedig utánna írta. Legjobban szeretne játszani az összes növendékek 9 százaléka, olvasni 7·2 százalék, tanulni 5·1 százalék, főzni 6·8 százalék, sétálni 3·8 százalék, szinházba járni 1·7 százalék, zenével foglalkozni 7·2 százalék, korcsolyázni 3 százalék, rajzolni, festeni 3·4 százalék, házi munkával foglalkozni 4·7 százalék, utazni 3·8 százalék.

Gyermekkel foglalkozni 2 növendék szeret, akik közül az egyik mély kedélyre valló megokolást irt: „Nincs olyan mulatság, mely fölérne azzal, ha 1—2 óráig nővérem 10 hónapos kis fiával játszhatom.“ Az inkább sablonos feleleteken kívül van egész sereg olyan, amely nagyon egyéni izlésre vall, mint: baromfit tenyészteni, télen fürdeni, nyáron korcsolyázni, hajózni, szánkázni, hintázni, táviratozni, kalapot díszíteni, verset írni, dalolni, enni, aludni, nőni. Ez utóbbit a IV. osztály egy igen kis termetű növendéke írta.

A 6. kérdés: Melyik a legkedvesebb olvasmánya?

Mesét legszívesebben olvas az I. oszt. növendékeinek 44%-a, a II. osztálynak 16%-a, a III. osztálynak 1·2%-a és a IV. osztálynak 0·4%-a, tehát a mesék iránti érdeklődés a korral hanyatlik; elbeszéléseket 30·8%-a, történeti elbeszéléseket 5·1%-a, igaz történeteket 1·2%, útleirásokat 1·2%, magyarok történetét 1·7%, regényeket 16·2%, nép- és földrajzi olvasmányokat 1·2%. Érdekesebbnek itt csak a IV. o. feleleteit találtam, amennyiben ezek nagy része már nem elégedett meg általánosságokkal, hanem megnevezte kedves iróját, még pedig az osztály 40%-a Tutsek Annát, 20% Jókait, 5% Jules Verne-t, 6% Tompát, 4% Petőfit, 2-2% Mikszáth Kálmánt, Nogáll Jankát, Tábori Róbertet, Gaál Mózest és Fajlnét. Egyik azt írta: „Ujságban tárcacikkeket, mert azok érdekesek.“ Úgy látszik, otthon nem ellenőrzik a kis hölgy olvasmányait.

A 7. kérdés: Mit játszik legszívesebben?

Legtöbben a társasjátékot választottak, de nem határozták meg, mit értenek alatta; sejtem azonban, hogy nagy részük a „Harang és kalapács“ című játékot, lottót vagy más efféle kockajátékot értette. Társasjátékot szeret legjobban 33·3%, babával játszani 18·4%, ezek között 10 negyedik osztályú növendék, ami örvendetes jelenség; főzöcskét 6·8%, labdázni 7.2%, kergetőzni 9·8%, szindarabot 5·5%, iskolát 3·8%, szembekötősdit 0·8%, kártyázni 2·1%, sakkozni 1·2%, 1 növendék kis gyerekkel, 1 macskával szeret játszani és 1 nem szeret játszani.

A 8. kérdés karácsonyra vonatkozván, elmaradt, mivel nem volt időszerű.

A 9. kérdés: Kihez szeretne hasonlítani: A feleletekben sok egyéni és kedves, kedélyes vagy pajkos vonást találtunk. A II. osztály egy vézna kis növendéke a makkhoz szeretne hasonlítani „mert akkor egészséges volnék." 8·1 százalék az anyjához szeretne hasonlítani. A megokolások között legkedvesebbnek találtam egy IV. osztály növendékét; „Szeretnék anyuskához hasonlítani, mert akkor talán engem is elvenne egy olyan édes kedves ember, mint az én apuskám." E felelet bepillantást enged egy harmonikus szép családi életbe s kis kedvencemnek jobbat én sem tudnék kívánni. A növendékek 18 százaléka a tanítónők közül választotta mintaképét, az ízlések persze igen különbözők és mindegyikünkre esett egy pár szavazat. A megokolások között ilyenek fordulnak elő: „N. N. nénire, mert 1. szép, 2. okos, 3. művelt, 4. gazdag." A kis leány a naivitás rózsás szemüvegén át nézte a tanítónők sorsát. „N. N. tanítónőhöz, hogy engem is úgy szeressenek." Egy I. osztályú kis ártatlan pedig azt irta: „A tisztelendő úrhoz mer· annak nincsen annyi bűne mint nekem." 6·8 százalék nem akar senkihez sem hasonlítani és közűlük egy IV. osztályú növendék önérzetesen hangsúlyozza: „Ne akarjon az ember olyan lenni, mint más, hanem legyen olyan, amilyennek Isten teremtette."

Unokanővéréhez vagy más rokonához 14·1 százalék akarna hasonlítani és ezek közül egy egész kis jellemrajzot készít unokanővéréről, aki kitünő gazdaasszony, okleveles tanítónő, kitünően zongorázik, fest, 3 nyelven beszél — szóval egy kis csoda! Nehányan az osztály legjobb tanulójához szeretnének hasonlítani. Venushoz 1·7 százalék, színésznőhöz 0·9 százalék, angyalhoz 0·9 százalék, Istenhez 1·8 százalék, Zrinyi Ilonához 0.9 százalék, a legjobbhoz 12 százalék kívánna hasonlítani.

Legeredetibbnek azonban azt a kívánságot találtam: „Szeretnék S. A.-hoz hasonlítani, (egy igen kövér osztálytársához) akkor nem kellene minden nap két liter tejet innom, hogy kövér legyek.

A 10. kérdés: Mi szeretne lenni? Valósággal ijesztő azok száma, akik a tanítói pályára vágyódnak: a tanulók 30·3 százaléka, ezenkivül 7 óvónő, 8 zenetanítónő és kézimunka-tanitónő 4 akarna lenni. Összesen tanítással foglalkozni 90 tanuló, tehát a növendékek 38·4 százaléka. Ez szomorú perspectivát nyit az állásokért folyó még nagyobb tülekedésért, hacsak addig a nőknek ujabb munkakörök nem nyílnak meg. Egy IV. osztályú növendék azt irta: „Tanárnő szeretnék lenni, ha pedig e célomat el nem érhetem, úgy legalább tanárné." A megokolások között egy párszor előfordul az a nem éppen jólelküségre való kijelentés: ötöseket osztogatnék a leányoknak.

Gazdasszony 15 százalék szeretne lenni: „Mert mindig azt főzetnék, amit én szeretek." „Mert akkor a vendégek engem is úgy dicsérnének jó főztömért, mint anyuskát." Öt kis leány röviden és velősen azt irta: „Asszony, asszony, az szeretnék lenni." Szinésznő 4·7 százalék óhajtana lenni, amit egyikök úgy okol meg: „Mert sok virágot kap és ünneplik." A művészi pályát 3 százalék választaná, még pedig 2 kisleány zongoraművész, 1 hegedűművész szeretne lenni, mert az sokat utazik és sok szép vidéket lát;" 2 festő, 2 pedig nem határozta meg közelebbről — csak művésznő.

Iparos foglalkozást kevesen választanak: 4·2 százalék, ezek közül 2 kertész, 6 cukrász és 2 varrónő óhajtana lenni. Egy kis leány — valószinüleg hallott valamit nő kocsisokról és mivel az ujság vonz — kocsis akarna lenni. Orvosi pályára 2·5 százalék, gyógyszerész pályára 0·8 százalék vágyódik. Pénztáros 2·1 százalék, könyvelő 1·2 százalék, hivatalnok 0·4 százalék, irnok 0·8 százalék óhajtana lenni. Apácaságra 2·1 százalék kivánkozik. Van olyan nagyravágyó, aki királyasszony, egy másik királykisasszony szeretne lenni. Házi kisasszony 1·6 százalék, nagy leány 2·5 százalék, kis leány maradni 2·1 százalék, jó tanuló lenni 1·2 százalék szeretne, fiú pedig 0·8 százalék lenne legszivesebben; ez utóbbiak közül az egyik azt irta: „Hogy mindig lumpolhatnék". Egy kis leány madár szeretne lenni, hogy mindenüvé szállhatna vagy tengerész „de sajnos nő *még* nem lehet."

Van olyan, aki fülemile és olyan, aki gazdag óhajtana lenni. De a legnagyobb életbölcsességet az a III. oszt. növendék tanusitotta, aki „csak boldog" óhajtana lenni.

Általában az egész összeállításból mégis az tünik ki, hogy a leánykák legnagyobb része kenyérkereső pályákra gondolt, tehát a férjhezmenés biztos reménye nagyon megcsappant.

Általában a feleletek elég intelligenciáról és őszinteségről tanuskodnak, csak itt-ott sejthetünk egy kis hizelkedést a tanitónő iránt.

Igen sajnálom, hogy elemi iskolai adatok nem állanak rendelkezésemre s igy a külömböző korra nézve összehasonlítás nem igen tehető.

Mi iránt érdeklődik a gyermek?

Irta s a szolnoki fiókkör nyilvános gyermektanulmányi értekezletén fölolvasta: **Nógrádi László** dr., gimnáziumi tanár, Szolnok.

Ezt akarta megtudni a Magyar Gyermektanulmányi Társaság kutató kérdéseivel, melyekre a szolnoki iskolák 8—18 éves elemi, polgáriskolai fiú s leány és gimnáziumi tanulói feleltek. A feleletek rendkivül érdekes képét tárják elénk az apróbb és

nagyobb emberkék lelkének. Eddigelé ezt a lelket csak az iskolai tantárgyak távcsövén át vizsgálgatták. Hogy ez a távcső nem egészen alkalmas arra, hogy a gyermek lélek zegét-zugát kikutassuk, mondanom sem kell. Eltekintve az egyéni elfogultságtól, még az efajta kutatással járó egyoldaluság is akadály arra, hogy a nyert eredményben az igazságot tekintsük. Magát a gyermeket kellett megszólaltatni, az ő titkos szavazása lesz a tiszta hang, az igazság hangja. Mikor annyi száj tesz vallomást, ezt a tanúságtételt nem lehet kicsinyelni. Lehet, hogy a százalékokban kifejezett statisztikai kimutatás egyes adatai tévesek, lehet, hogy a tiszta igazság talán egy-egy adatban a százalékot módosítaná, de ez még nem jelent annyit, hogy az adatok mit sem érnek összegükben. Bizony tanulságos adatok ezek s meg vagyok arról győződve, hogy a gyermeklélek ily módon folytatott kutatásának eredménye elég érv lesz arra, hogy a magyar iskolai oktatás nem egy tévedését kiküszöbölje úgy a tanítás módszeréből, mint a tanítás anyagából. Meg vagyok arról győződve, hogy a gyermeklélek tanulmányozása új levegőt fog pedagógiánkba vinni. Lehetetlen, hogy tovább is csak hű másolói maradjunk az idegen nemzetek iskolai módszereinek. Ha valahol, akkor a tanításban, az iskolai nevelésben kell erősen megnyilatkozni a nemzeti léleknek, mert hiszen az iskoláknak nemcsak a tanítás a célja, hanem az egész emberré nevelés. Egész embert pedig csak akkor fog nevelni, ha a lélek erkölcsi tényezőiből egyetlen egyet se hagy fejlesztetlenül; ha a legalmasabb módon igyekszik a magyar gyermek lelkét magyarrá és emberré, kultur emberré fejleszteni.

Minden kultur nemzet iskoláján rajta van a nemzeti lélek sajátos bélyege. Más a német, az angol, a francia iskolák levegője, mert hiszen más a német, az angol, a francia ember is, gyerek is. Minekünk magyaroknak is megvan a magunk nemzeti elütő sajátosságunk, de iskoláinkon ez nem látszik meg. A mi pedagógiánk nem a nemzeti lélek talajából nőtt ki, de úgy telepítették át idegenből bele a magyar talajba.

Én nem csak abban szeretném látni a mi pedagógiánk magyar jellegét, hogy iskoláinkban magyarul tanítunk, hanem a tárgyak megválasztásában, az anyag kiszemelésében, a tanítási eljárás módszerében.

Vajjon van-e egyikben is ezek közül valami magyar? Azt hiszem mi csak magyarúl tanítunk, de nem magyarán. Hiszen iskolai magyar nyelvtanaink is német kaptafára vannak ütve. Ezt a magyar tárgyat is úgy tanítjuk, mint akár a németet a német iskolákban. A német gyerek beveszi, a magyar gyerek nem. Azért szeretik oly kevesen a magyar nyelvtan tanulását s azért oly kevés a magyar nyelvi nyelvtani tudás még az érettségizőknél is és azért oly kevés a tisztán jól magyarul beszélő ember. Ez szégyen.

Ott van a klasszikus nyelvek tanítási anyaga és módszere. Úgy vagyunk ezzel, mint a pénzzel bánni nem tudó gazdasszony, aki nem az ételekre, de az asztal feldiszítésére költi az ebédpénzt. Mi is a kultúra tejfölével etetjük a mi szegény magyarjainkat, holott a tejföl még nem az egész táplálék. A latin, görög mondattan legkitűnőbb tudása se adhat annyi kultúrát, mint egy nagy világnyelv alapos ismerete. Dehát eddig a németnyelvet is a latinnyelv mintájára s módszerével tanították. Ezért maradt olyan holt nyelv a német a magyar iskolákban, mint akár a latin, görög. Persze, mert a gyakorlati hajlamú magyar gyermek lelkét holt nyelvtani szőrszálhasogatással ölték. Igy aztán németül nemcsak nem tanult meg, de a gramatizáló módszer miatt még alaposan meg is gyűlöltették e nyelvet vele. Holott egy kis simulás a speciálisan magyar gyermeklélekhez, egy kis nem idegen, de magyar módszer a tanítási anyag közlésében s a siker mindjárt más lesz. De nem! a már kipróbált idegen módszer kényszerzubbonyába bujtatták a magyar gyermeklelket s ebben aztán csakugyan képtelen volt mozdulni. Nem a zárhoz való kulcscsal nyitogattuk az ajtót, melyet kinyitottunk ugyan, de elromlott a zár. Sokszor meg úgy törtük be az ajtót.

A speciális magyar sajátságot bele kell vinni oktatásunk anyagába és módszerébe is. S hogy ezt megtehessük, ismerni kell alaposan a magyar gyermek lelkét. Ennek az ismeretét szolgálja a gyermektanulmányi társaság kutató kérdésével itt és másutt. Ennek az ismeretnek néhány adatát állítottam össze három elemi (egy állami, egy katholikus és egy izraelita) iskola, továbbá a polgári fiú s a gimnázium növendékeinek a kitűzött kutató kérdésekre adott feleleteiből.

Az első kérdés az volt: melyik tárgyat szeretitek legjobban s miért? Erre az állami elemi iskolában 151, a róm. katholikusban 91, az izrealitában 87 feleletet adtak, a polg. fiúiskolában 192, a gimnáziumban 332.

Ki volt eddig kiváncsi arra, hogy melyik tárgyat szeretik a tanulók? Senki. Pedig jó ezt tudni. Nem azért, hogy a többire követ dobjunk, hanem azért, hogy a módszeres eljárás új útjait keressük azon tárgyaknál, melyeket a tanulók legkevésbbé szeretnek. Nézzük csak, nem különös dolog-e az, hogy a három legkevésbbé elmeterhelő tantárgyat az éneket, tornát (játszást), rajzot oly kevesen szeretik. Ha egybevetjük a nyert percenteket, azt találjuk, hogy (lásd az I. táblázatot):

I. táblázat.

Tantárgy	Legjobban szereti %					Legkevésbbé szereti %					Végleges eredmény % + legjobban szereti — legkevésbbé szereti				
	áll. el. isk.	rk. el isk	izr. el. isk.	polg. fiu	gimn.	áll. el. isk.	rk. el isk.	izr. el. isk.	polg. fiu	gimn.	áll. el. isk.	rk. el. isk.	izr. el. isk.	polg. fiu	gimn.
ének	1	1	2	0	0	0·7	0	3·6	6·5	0	+0·3	+1	−1·6	−6·5	0
torna	0	3	0	0	9	0·7	2	0	1	4	−0·7	+1	0	−1	+5
rajz	12	5	7	5	0·3	3	11	6	5·5	0·3	+9	−6	+1	−0·5	0

Mért oly kevesen szeretik ezen tárgyakat, mért érdeklődnek ezek iránt oly kevéssé? Már ezeknél nem lehet azzal érvelni, hogy nehéz tárgyak. Valószinüleg másban van az ok.

Legjobban érdeklődnek, illetve legjobban szeretik a gyerekek a történelmet, melynek valamennyi iskolából összegezett százalék arányszáma + 113·4; az olvasást (+ 39·8), természetrajzot (+ 50·3), magyart (+ 13·7). Igen kedvezőtlen ez az arányszám a földrajzra (— 43·9), németre (— 19 9), mértanra (— 7·3). Érdekes, hogy a földrajzot legkevésbbé szeretik a rk. elemi iskolában (— 33%), a nyelvtant egyetlen elemi iskolában se kedvelik, ép így a németet se a polgáriban se gimnáziumban; az írást legjobban szeretik az állami elemi iskolában (+ 4%), legkevésbbé a szépírást a gimnáziumban (— 7%). A számtant a gimnáziumot kivéve, általában szeretik, míg a gimnáziumban 26% nem szereti. A latint csak az alsó osztályosok szeretik, míg a felső osztályosok közül egy se, így a százalék arányszám kedvezőtlen, amennyiben — 2·73% nem szereti. A görögöt egyetlen egy tanuló se kedveli, de 12% nem szereti.

Az érdeklődési táblázat egyébként a következő összegezési eredményt mutatja. (l. a II. táblázatot):

II. táblázat.

Iskola	Magyar	Latin	Német	Görög	Magyar olvasás	Nyelvtan	Történelem	Számtan	Földrajz	Természet-rajz	Természet-tan	Mértan	Irás	Vallás	Görög pótló	Gazdaságtan	Alkotmányt.	Egészségtan	Kézi munka
állami elemi	—	—	—	—	+7	−9	+18	+2	+4	±0	—	—	+4	−10·1	—	±0	−9	—	—
rkath. elemi	—	—	—	—	+22	−3	+61	+6	−3·3	+19·8	—	—	−1	+10	—	−1	−4	−1	+3
izr. elemi	—	—	−7·5	—	+10·8	−9·1	—	+14	−5·9	—	—	—	+0·7	−6·2	—		—	—	—
polg. fiu	+3	—	−7	—	—	—	+16	+2·5	−2	+7·5	—	−2·3	−1·5	+16 5	—		—	—	—
gimn.	+10·7	−2·73	−12·9	−12	—	—	+18	−26	−7	+23	−3 88	−5	−5	+2·3	±0		—	—	—

Jegyzet: A táblázat számai a százalékot jelentik; a + kedvező, a — kedvezőtlen.

Az a kérdés most már, mivel okolják meg érdeklődésüket a tanulók. Persze legtöbben azért szeretnek egy-egy tantárgyat legjobban, mert könnyü, szép, jó, hasznos, tanúlságos, a történelmet mert hazafias. Az önbirálatot megtaláltam már a polgári iskolában s gimnáziumban. Tanár miatt is szeretnek egy-egy tantárgyat. Ugyancsak ennek ellenkezője miatt nem szetetik és mert nehéz, nem szereti, nem bírja megtanúlni, nem hasznos s ehez hasonlóval érvelnek. Érdekes, hogy a gimnáziumban a számtant 2% azért nem szereti, mert gyorsan kell beszélni, ugyanezen intézetben 0·8% rossz kalkulus miatt. Érdekesebb megokolások a következők: egy rkath. elemi iskolás (III. oszt.) azt mondja, a rajzot azért nem szereti, mert elhal a keze, a tornát egy másik, mert kitörhet a lába, az alkotmánytant ugyanitt azért nem kedveli, mert nem hazafias. Ez aztán igazán balpárti emberke! A polgári fiúiskolában egy IV. osztályos azért nem szereti a hittant, mert némileg igaz, némileg nem igaz dolgokat ad elő. A latinra a gimnazisták azt mondják általában, hogy nincs rá szükség, ép így a görögre is, sőt egyik-másik

még a számtant is haszontalannak mondja. A történelemre azért haragszik egyik másik, mert be kell vágni.

Általában úgy láttam, inkább erkölcsi okok azok, melyek az érdeklődést felkeltik, vagy lerontják. A főbb megokolásokról egy kis táblázatot állítottam össze. (III. táblázat):

III. táblázat.

Miért?	Szereti? %-ban					Nem szereti? %-ban					Miért?
Megokolás	áll. eemi	rk. elemi	izr. elemi *)	polg. fiu	gimn.	áll. elemi	rk. e emi	izr. elemi	polg. fiu	gimn.	Megokolás
könnyü	28	19·8	—	38 5	21	38	51·7	71·3	48	32	nehéz
szép	15	11	—	5·5	10	18	20·9	—	—	—	nem szereti
jó	9	12	—	—	—	1	7·7	4·6	1	—	unalmas
legjobban tudja	5	3·3	—			1	—	2·3	—	14	nem érti
szereti	—	14·3	—	4 5	6	1	—	2·3	—	0·8	sokat adnak fel
hazafias szempont	—	11	—	5·5	6	—	9·9	6·9	—	—	nem birja megtanulni
tanulságos	1	1·1	—	3·5	6	—	—	4·6	16·5	7	nem hasznos
hasznos	—	2·2	—	9	8	—	—	—	13	4	nincs tehetsége
tanár miatt	—	—	—	3·5	3	—	—	—	1·5	0 4	tanár miatt
tehetségének megfelelő	—	—	—	2	4	—	—	—	—	13	nincs szüksége
észfejlesztő	—	—	—	—	1	—	—		—	0·8	rossz kalkulus miatt
érdekes	1	—	—	—	10	—	—	—	—	2	gyorsan kell beszélni

*) Az izr. elemi iskolások nem okolták meg.

A harmadik, negyedik, ötödik kérdés az iskolán kivül eső érdeklődését kutatta a gyermeknek: mivel foglalkoztok otthon a legszívesebben s mivel nem, és mivel szeretnétek legszívesebben foglalkozni s miért? Sajnálom, hogy a kérdéseket a polgári fiúiskolában tévedés folytán nem tették fel s igy a statisztikámból ezen iskolát ki kell hagynom.

Azt hinné az ember, hogy legszívesebben játszani szeretne a gyerek, pedig a kérdésekre adott feleletek másról szólnak. Megvallom, némi kétségem van a játszás ellen adott feleletek őszinteségét illetőleg. Mert nem tartom valószinűnek azt, hogy a mi gyerekeink már annyira nem gyerekek, hogy mintegy 64% különbség legyen a legszívesebben játszók s nem játszók között. Ez igazán a játék népszerűtlenségére vallana, pedig hát a játék hálaistennek még mindig második kenyere a gyerekeinknek. Ezzel szemben megint némi kétség fér ahoz, hogy míg legszívesebben az összes iskolákban otthon 163% tanul legszivesebben, mig legkevésbbé szivesen csak 111%. Ezt a két vallomást mellőzve igen érdekes, hogy az elemi iskolás gyerekek legkevésbbé szivesen házkörüli dolgokkal foglalkoznak otthon, a százalék különbözet 60 percent. Bizonyosan nem azért nem szeretnek ezzel a dologgal foglalkozni, mert a tanulástól vonja el, hanem inkább, mert a játéktól. A ház körüli foglalkozás még azért sem kedves a gyerek előtt, mert bizonyos kényszeritéssel jár. A gyerek pedig ezt nem szereti. Kitűnik ez a megokolásból is. Érdeklődésükben legfőbb szerepet játszik az érzelmi s nem az erkölcsi mérlegelés. A legtöbb ezzel okolja meg érdeklődését: szeretem, aztán következik a többi ok, mert jó, szép, könnyű, hasznos. Nagyon természetes, hogy a gimnázium felsőbb osztályaiban, de általában a gimnáziumi tanulókat már inkább erkölcsi szempontok is irányitják. Nem lesz érdektelen, ha erre összehasonlításúl szembeállítom egy elemi iskola (róm. kath.) s a gimnázium tanulóinak a harmadik kérdésre adott megokolását. Az elemi iskolában 86 megokolást, a gimnáziumban 200-at adtak. (4. táblázat.)

IV. táblázat.

Iskola	A megokolás neme százalékokban																						
	szereti	legjobb	könnyü	szép	érdekes	élvezetes	tanulságos	szükséges	hasznos	szórakoztató	művel	észfejlesztő	erősit	okosit	hazafias szempont	kedvét leli benne	parancsolják	ért hozzá	hogy meg ne bukjék	kedveli a tudást	szüleinek segithet	nem unalmas	ügyesit
rk. elemi	26·4	24	7·7	3·3	—	—	4·4	—	14	—	—	—	2·2	4·4	—	—	2·2	—	1·1	—	1·1	3·3	—
gymn.	0·5	—	6	9·5	7·5	9·5	9·5	4·5	9·5	8	9·5	3·5	—	—	1·5	10	0·5	1·5	1·5	5·5	—	—	2

Hogy miért szeret legkevésbbé foglalkozni otthon ezzel, vagy azzal, a megokolás hasonló az előbbi táblázatáéhoz, csak azt tudnám még hozzátenni, hogy az „unalmas“ megokolás a róm. kath. elemi iskolában 13·5%, a gimnáziumban 27%, az állami elemi iskolában az unalmat a tanulók nem ismerik, ezzel egy sem okol; az izraelita iskolás tanulók közül csak egynehány él a megokolással is. Egyik például azt mondja: olvasni azért nem szeret, mert nincs olvasni való könyve; a másik meg azért nem szeret játszani, mert a játékot unalmasnak tartja. Még különösebb egy III. osztályú gimnazistának megokolása, aki azt irja, hogy a játék már nem neki való, csak kis gyerekeknek. Egy II. osztályú gimnazista azt irja: azért nem szeret olvasni, mert nem adtak neki a könyvtárból jó könyvet. Tanulni azért nem szeret egy I. osztályú gimnazista, mert korbáccsal kényszerítik rá otthon Persze szellemeskednek is már a felsőbb osztályosok. Egy hetedik osztályú azt irja: tanulni szeret a legkevésbbé, mert már az ő korában az „ember“ nem szívesen tanul; egy VIII. osztályos már szintén unja a tanulást. Ugyancsak egy másik VIII. osztályos irja ezt: hasznos dolgokkal nem szeret foglalkozni, mert nem érdekli semmi. Három VII. osztályos is irja ezt a megokolást: amit nem szeret, azzal nem foglalkozik. Persze ezek csak nyegléskedések, olyan szellemeskedés félék, tréfa, egyéb semmi. Mivel szeretne legszívesebben foglalkozni a gyerek? Sokfélével, quot capita, tot sensus, — a hány emberke, annyi kivánság. Legeltérőbb az állami elemi iskolásoknak a kívánsága, a 115 felelet között 54 féle az, amivel legszívesebben foglalkoznának. Legkevesebb az izraelita elemi iskolásoké, ők szerény 61·5 percentben csak tanulni szeretnek legszívesebben. Egyebként a főbb kívánságokról az alábbi táblázatot állitottam össze. (Lásd az 5. táblázatot.)

V. táblázat.

Iskola	Mivel szeretnének legszivesebben foglalkozni? %-ban																						
	tanulni	olvasni	iparosság	gazdasági dolog	házkivüli foglalkozás	kereskedés	rajzolni	irni	sétálni	tornászni	kocsikázni	lovagolni	szaladozni	játszani	táncolni	zenélni	sportal általában	kisérletezni	utazni	cigarettázni	imádkozni	enni	tengeré-szettel
áll. elemi	14	6	8	7	12	1	3	8	2	1	3	3	3	26	1	—	—	—	—	—	—	2	1
rk. elemi	22	3	19	11	4	—	7	5	—	1	—	4	—	6	—	2	—	—	—	1	2	4	—
izr. elemi	61·5	10	—	6	—	—	10·5	6	—	—	—	—	—	—	—	1·5	—	-	—	—	—	—	—
polg. isk.	n	e	m		t	e	t	t	e	k		f	e	l		k	é	r	d	é	s	t	
gimnázium	17·7	8	1·8	1·6	—	—	2·5	0·3	—	8	—	—	—	1·8	—	3	6	4·5	3·3	—	—	1·5	—

Ezt a feleletet igen kevesen okolták meg, az izraelita és róm. kath. elemi iskolások egyáltalában nem, az állami elemiből csak a III. és IV. osztályosok közül nehányan; a gimnázium növendékei mindössze 73-an. De azért nem tanúság nélkül szűkölködő ez a meg nem okolás sem. Valamit tapasztaltam s ez az, hogy a kisebb osztályú fiúk lelkiismeretesebbek. Nem tudom jól mondtam-e? Vagy talán komolyabban, vették, vagy talán más ok is közrejátszott! .... Egyébként a megokolások teljesen megegyeznek a harmadik kérdésével.

Áttérek a hatodik kérdésre: melyik a legkedvesebb olvasmánya a 8—10 esztendős gyerekeknek s miért.

Az ezen kérdésre adott feleletek nemcsak a gyermeklélek buvárára, hanem a könyvkiadókra s az irókra is tanulságos. Érdekes képét adja az adatok csoportosítása annak, hogy szélesbül a lélek látóköre a gyermeknél s hogy fordúl érdeklődésével mind szélesebb-szélesebb körére a művelődés eszközeinek. Ha szabad úgy szólnom, a lélek ép úgy, mint a test idő haladtával mind változatosabb-változatosabb

táplálékot kíván. De van kenyere is a léleknek, melyet mindig megkíván, akármilyen konyhaművészi táplálékot fogyaszt is.

De hát mi a lélek kenyere, melyet mindig egyforma szeretettel kíván. A mese talán? Ez a kalács, melyet a gyerek apró fogaival s a vén fog nélkül egyaránt szívesen fogyaszt. Legjobban is hasonlít a kenyérhez, megvan benne, ami amannak fő alkotórésze, a liszt, de finomabb anyagában csak, és még sok olyan járul hozzá, ami a másikból teljesen hiányzik. Nem a való, de a fantázia a kelesztő kovásza. Bölcsőnktől a sirig kisér, nem az a feladata, hogy pusztán tápláljon, de ünnepnap a szegény embernek is ott van az asztalán. A sok munkával élő nép lelke is szereti a mesét s felüdül tőle. És kivánjuk valamennyien, minél kulturálisabb életet él a lélek, annál inkább.

És a lélek kenyere még sem ez. Lehet, hogy más nemzeté az, de a mi magyar lelkünké nem. A magyar lélek a történeti tárgyú olvasmányoka kedveli. Egyebünk sincs mint a történelmünk. Ebben van megírva a mi dicsőségünk, erőnk, szenvedésünk, ebben van eltemetve nagyságunk és ebből olvassuk ki feltámadásunkat is. Csodálatos, hogy a gyermeklélek hogy örökli az apák lelkét, csodálatos, hogy a nemzeti sajátosság mennyire benne van már az ember-csirában is. És még mondja valaki, hogy minden gyermek egyforma. Mindenesetre vannak általános emberi s gyermeki lelki sajátosságok is, de a nemzeti árnyalatok is megvannak már a gyermeklélekben is. A mi gyermekeink a történeti tárgyú olvasmányokat szeretik mindvégig. Különválasztottam a szabadságharc történetét s ime azt olvasom ki a statisztikámból, hogy ez a kor a gyermekeket jobban érdekli, mint akár a legújabb irodalom.

Különösnek találom, hogy Robinsonnak oly kevés a híve. Az áll. elemi iskolában egyetlenegy sincs, a másik két elemi iskolában 2—2%. A polgári iskolában 5%, a gimnáziumban 1·8%. Hoffmannt meg, a melyen a mi lelkünk nőtt fel, egészen elfeledték, mindössze 0·3% olvassa még a gimnazisták közül. Nem akarom védeni Hoffmann ifjusági iratait, melyre tudós pedapógusok kimondták a halálos szentenciát, dehát nem látom, hogy a Hoffmann régi népszerűségének megfelelő magyar iró támadt volna. Idegen van, s ez Verne. A polgári iskolában s a gimnázium alsó három osztályában ő a legnépszerűbb iró, mert a negyedik osztálytól kezdve már Jókai. A Jókai csodálatos lelkének kincse már egészen az ifjuságé s talán nem messze az idő, mikor egészen az ifjuságé lesz, de örökre azé lesz.

Többi klasszikusaink közül alig olvasnak még valamit. Petőfi az egyetlen, a kit szeret az ifjuság, amely egyébiránt eléggé prózai felfogású, mert olyan, a kinek legkedvesebb olvasmánya a vers volna, igen kevés van. Különös, hogy Aranynak alig van híve, pedig iskolai klasszikusunk. Vagy talán épen azért nem szeretik diákjaink.

Újabb s legújabb iróink közül egy egész százalékot egy se kapott, de a detektív regényeket már 2·1% szereti legjobban olvasni a gimnazisták közül. Azt hiszem, ez az epidémia vagy megszűnik teljesen, vagy nagyon fog pusztítani. Minden esetre a pedagógusoknak kellene útját állni, mert ezek a ponyvaszerű históriák csak ártanak; nemcsak túlságosan elvonják a gyereket a tanulástól, de a mellett még sok beteges gondolatot is vetnek elméjébe.

Eléggé szeretik a földrajzi- s útleirásokat is, különösen az elemi iskolai tanulók.

Egyről nem adnak hírt a cédulára irt feleletek. S ez az, hogy kik szeretik legjobban olvasni a pikáns könyveket. Pedig hogy az efajta szennyes iratoknak is van sok híve, iskolai tapasztalatomból tudom. Ez a statisztikában fel nem tüntethető százalék a legelszomoritóbb. S az ujságok hírei a korai öngyilkosokról mindenesetre jórészben erre a be nem mondott százalékra vezethetők vissza.

A gyermekek olvasói érdeklődése sokban függ attól, hogy ezt az érdeklődést az iskola mennyire tudja felkelteni s kielégíteni. Hát bizony ezen a téren azt hiszem még sok a tennivaló. Megvallom, elvártam volna, különösen a gimnáziumi tanulóktól, hogy a világirodalom több jelese iránt fognak érdeklődést mutatni s még egyet, hogy a ma írói felé is nagyobb szeretettel fordulnak. Ha valami, az olvasmány az, amely állandóbb kulturális látókört ad a léleknek, mint akármi más. Csak mellékesen említem, hogy a világirodalom s a legujabb irodalom ismertetésére nagy szükség lenne iskoláinkban. És lehetne is ismertetni, ha egy sajátságos moloch el nem enné a tárgyak elől az időt. Ez a moloch pedig a tantárgyak kiszélesített tárgyköre. El kellene csipni a latin, a görög, a mathematika elmét gyötrő elméleti sok sallang részletezéséből; ugyancsak el lehetne hagyni néhány emberevőktől lakott sziget nevét is a földrajzból; ép igy az őskori és ujabb kori népek csiri-biri csetepatéit tárgyaló részeit a történelemnek s mindjárt maradna még idő arra, hogy az általános műveltséghez valóban nagyon szükséges világirodalmi ismeretet megadhassa a gimnázium s hogy legalább tájékoztatást adjon a világi s hazai legújabb irodalom állapotáról. Ez van olyan fontos, mint a kör négyszögesítésének elméleti fejtegetése.

Az olvasmányok iránti érdeklődés táblázata százalékos kimutatásban ez: (l. a 6. táblázatot)

Az olvasmányok, iránti táblázatok százalékos kimutatása ez:

VI. táblázat.

A legkedvesebb olvasmány (iró)	áll. elemi	rk. elemi	izr. elemi	polgári fiuiskola	gimn.	összeg %
olvasókönyv (iskolai)	13·6	22	6	—	—	41·6
történeti tárgyu olvasmány	20·2	22	32	31	12·6	117·8
szabadságharcról olvasmány	0·6	1	10	3·5	3·6	18·7
földrajzi olvasmány	4·6	4	—	1	0·3	9·9
uti leirás	2·2	9	—	0·5	4·2	15·9
természetrajzi olvasmány	0·6	—	—	2·5	1·8	4·9
találmányokról	—	—	2	—	—	2
kalandokról	—	—	—	3	0·9	3·9
fizikai olvasmány	—	—	—	0·5	—	0·5
gazdászatról	—	—	—	—	1·2	1·2
müvészetről	—	—	—	—	0·3	0·3
tudományos	—	—	—	—	0·6	0·6
ujság	1	1	—	0·5	0·3	2·8
biblia	1	5	8	—	—	14
imakönyv	—	—	—	0·5	—	0·5
életrajzok	—	—	—	—	0·3	0·3
háborukról olvasmány	—	—	—	0·5	6·3	6·8
német olvasmány	—	—	2	—	—	2
vers	10·6	2	—	1	0·3	14·1
Petőfi Sándor	0·6	—	—	3·5	3·6	7·7
Arany János	—	—	—	0·5	0·3	0·8
Vörösmarty Mihály	—	—	—	—	0·6	0·6
báró Eötvös József	—	—	—	—	0·6	0·6
regék	1·6	—	—	—	—	1·6
mesék	28·6	22	26	14·5	5·4	92·5
elbeszélések	4·2	3	—	3	1·2	11·4
indián históriák	0·6	—	—	2	1·8	4·4
betyár történetek	0·6	1	—	—	—	1·6
Toldi Miklós története	—	1	—	0·5	—	1·5
vicces könyv	—	—	—	2	0·9	2·9
Göre Gáborról	—	—	—	1	—	1
remekirók	—	—	—	1	—	1
Peleskei notárius	—	—	—	0·5	—	0·5
detektiv történetek	—	—	—	0·5	2·1	2·6
Jókai Mór	—	—	—	1	15·6	16·6
Vas Gereben	—	—	—	0·5	—	0·5
Abonyi Lajos	—	—	—	0·5	—	0·5
Mikszáth Kálmán	—	—	—	—	0·9	0·9
Herczeg Ferenc	—	—	—	—	0·3	0·3
Gaál Mózes	—	—	—	—	0·3	0·3
Bársony István	—	—	—	—	0·3	0·3
Verne Gyula	—	—	—	15	13·2	28·2
Hofmann meséi	—	—	—	—	0·3	0·3
Twain Mark	—	—	—	—	0·6	0·6
Dickens	—	—	—	—	0·9	0·9
Shakespeare	—	—	—	—	0·6	0·6
Wilde	—	—	—	—	0·3	0·3
Sienkievic	—	—	—	—	0·6	0·6
Zola Emil	—	—	—	—	0·3	0·3
Dosztojevszky	—	—	—	—	0·3	0·3
Robinson	—	2	2	5	1·8	10·8
szindarabok	—	—	—	—	0·3	0·3
Rákosi Jenő (Kis Kelemen)	0·6	—	—	—	—	0·6

A megokolás ezen kérdésnél majdnem egyforma. Legtöbb azért szereti legjobban ezt vagy azt az olvasmányt, vagy írót, mert az olvasmány szép, érdekes, tanulságos, tetszik, hazafias tárgyú. Ezek a szempontok irányadók a gimnazisták megokolásában is, csak az ötödik osztálytól kezdve találok más szempontokat is, melyekben bizonyos esztetikai tudatosság nyilvánul meg. Pl. mert szép jellemek vannak a műben, vagy mert a stilusa magyaros, szép, realizmusa miatt stb. Egy kis elemista fiú azzal okolja meg feleletét: azért szeret a Földről olvasni, mert azon lakunk; egy gimnazista meg így, mert magyar ember irta; utazási művet azért szeret olvasni, mert olyan, mintha ő is utazna. Egy VII. osztályos igy szellemeskedik Shakespearet szereti olvasni s Wildet legjobban, mert előbbi a legnagyobbat alkotta, utóbbi pedig a legnagyobbat alkothatta volna. Csak egy IV. polgári iskolás mondja, hogy ő nem olvas semmit.

Ha öntudatosabb esztetikai felfogás csak a felsőbb osztályos gimnazistáknál nyilvánul is meg, de az esztetikai érzés már az elemi iskolásoknál is megvan, ezt tolmácsolják: a tetszik, szép, érdekes, legjobb, szeretem szavak. Ezek nagy lelki gyönyörűségeket födnek, nagy esztetikai élvezetet. Az apró emberek nagy örömei ezek, edző tüzei a léleknek, melyekben tisztul, nemesedik, a finomabb érzések felfogására képesebbé válik, szóval az izlés iránt fogékonyabbá. És ép ezen oknál fogva azon óhajtásomat fejezném ki, hogy az oktatás minden fokán jó volna külön *olvasó órákat* is tartani. Ne legyen ez tantárgy, melyből kalkulus dukál, melytől félni kell, legyen a tiszta gyönyörüség forrása, melybe semmi zavaró nem vegyül. Olvasson fel a tanító, tanár, olvasson fel egy-egy tanuló kiváló írók kiváló műveiből s a hallgatóság lelki szinvonalának megfelelően beszélgesse meg, ne magyarázza, de beszélgesse meg hallgatóival az olvasott részeket. Ne a katedrai magaslatból, mint Jupiter dörögje le az „én“ csalhatatlan igéit, hanem a gyermeklélek útjain járva, minden erőszakos kényszerítés nélkül tárja fel a szépségeket.

Az ilyen olvasó, megbeszélő óráknak mérhetetlen hatása lenne a lélek művelésére. A mi népünk, az isten adta nép, e tekintetben a műveltség legelemibb követelményeinek se felel meg. A művelt nemzetek köznépe már messzebb van. Nálunk ugyan hányan ismerik a köznépből nagy népköltőinket, hányan olvassák, Petőfi, Arany, Tompa műveit? Aki ismeri a falusi népet, s én ismerem, tudja, hogy bizony alig akad egy is egy népes faluban. De a krajcárért árult ujságmaszlagot már olvassák.

Hát a művelt embereink osztályában hányan szeretnek könyvet olvasni? Egy-két szenzációs dolog átfutása s aztán vége. Könyvolvasás és műveltség szorosan összetartozik. Könyvolvasás és nemzeti szellemi gazdagodás egy. A magyar közönség közönye a könyv iránt ismeretes, és ez szomorú; szomorú, mert e miatt pang irodalmunk. Nincs fogyasztó közönség. A könyvkiadók könyveladási statisztikája szomorú képét festi annak, hogy milyen fokon áll a mi műveltségünk.

Az új nemzedéket minden rétegében a társadalomnak képessebbé kell nevelni a kulturális életre. Ime ez is egy olyan nemzeti feladat, melyet az iskoláknak kell megoldani, mert a lélekkulturára nemesítés munkáját nem a felnőtteken, de a gyermeken kell kezdeni, aminthogy nem a törzsbe vastagodott fákat szokták oltani, hanem a vékony csemetéket.

Még egyet! Művészetről mindössze 0·3 százalék szeret olvasni. Ez annyit jelent, hogy a gimnáziumban megadott 265 felelet közül egyetlen egy szereti legjobban a művészetről szóló könyvet olvasni. Ehez nem kell magyarázat, de érdemes rajta gondolkozni. Ha csak ennyi járúl szeretettel a művészet tiszta forrásához most, mit várhatni akkor a későbbi életkorban tőlük. A sok minden között a művészi nevelés el van hanyagolva. A rengeteg elméleti anyag között alig jut valamicske idő a művészetre, a művészeti oktatásra. Az iskolák évi átalányösszege csekély, nem jut belőlük a művészi szemléltetés eszközeire.

Nem jut s iskoláink jórésze éppen azért hasonlít inkább a fegyelem rideg kaszárnyáihoz, melyben tanár kapitányok s igazgató ezredesek járnak, mint olyan hajlékokhoz, melyekben a szép művelése s a lélek humanus és kulturalis fejlesztése a cél.

Lelkem előtt egy oly iskola képe lebeg, melyben a klasszikus nagy népek művészi s irodalmi alkotásával az uj, ujabb és legujabb művészi s irodalmi alkotások egyenlő megbecsülésben részesülve, együttesen fogják a gyermek lelkét felsegiteni a kultur lélek igazi magaslatára. Egy olyan iskola lebeg előttem, melynek lesz egy nagy csarnoka s e nagy csarnokban a gyermek lelket az ének és zene s a szép szeretetének nem ráncolt homlokú dörgedelmes ex katedra bölcsessége, hanem a gyermeklélek érdeklődését felkeltő, beszélgető tanítás fogja felüdíteni s nevelni. Egy olyan iskola lebeg lelkem előtt, melyben a szeretet s tudás világosságának sugaraival fognak teljes világosságot gyújtani a gyermek lelkekben, olyan világosságot, a melynek tüze egy életen át fogja melegíteni az elmét, a lelket.

Utópia-e ez? Talán nem, a gyermeklélek teljes ismerete megfogja fosztani a pedagogiát mai ridegségétől minden esetre. Ki az iskolákból az idegen misztikus homályt s bele a magyar rónák üde, tiszta napsugaras levegőjét!

Áttérek a még hátra levő három kérdés eredményének fejtegetésére. A hetedik kérdés ez volt: mit játszottak legszívesebben s miért? Ugy látom

mindvégig legkedvesebb játék a kergető. Ezt az izraelita elemi iskolások közül legjobban szereti 21·6 százalék, míg az állami elemiből 33 százalék, a római kath. elemiből 36 százalék, a polgári iskolából 6 százalék, a gimnáziumból 6·3 százalék. Ez után következik a lapdázás. Tekintélyes percent szereti a legjobban, így az állami elemi iskolában 6, a római katholikusban 14, az izraelitában legkevesebb, 1·8, a polgáriban 15 s a gimnáziumból 12·3 százalék. Még a bújosdít s a tornát szeretik a legjobban játszani, az előbbit az öt iskolában 45·6 százalék, az utóbbit 26·5 százalék. A kártyázásnak is akadnak odaadó hívei: legtöbb az izraelita elemi iskolában, 7·2 százalék, a róm. kath. elemiben 1 százalék, a polgári iskolában 1·5 százalék, a gimnáziumban 3·9 százalék (legtöbb az V. és VIII. osztályban), csak az állami elemi iskolában egyse. A fotballozás legkedvesebb játéka a polgári iskolásoknak, 32 százalék, a gimnazisták közül 13 százalék, az elemi iskolások közül egyse. Sakkoznak már az izraelita elemi iskolások is, legjobban szereti közülök 1·8 százalék, a polgáriból 2·5 százalék. de legtöbb a gimnáziumból 18·9 százalék. Ezt szeretik legtöbben s legjobban a gimnazisták közül.

Érdekes, hogy a golyócskázásnak, gombozásnak, pennázásnak aránylag kevés a híve. Ép így igen kevesen szeretik az ülő játékokat, mint domino, tombola,, még legtöbben az izraelita elemi iskolások közül, hol 5·4 százalék akad. Szóval inkább az olyan játékot szeretik, amely erősebb mozgással jár.

Legtöbben azzal okolják meg a játékra adott feleletüket, hogy azért szeretik legjobban, mert mulatságos, az öt iskolában 67 százalék Míg 59·8 százalék, mert erősít, 35·2 százalék, mert jól esik, 35·4 százalék, mert jó, 35 százalék mert tanulságos, 30·4 százalék, mert szereti, 20 százalék, mert tetszik, 12·6 százalék, mert érdekes, 15 százalék, mert szép, 7·8 százalék, mert könnyű, 6 százalék, mert egészséges, 12·4 százalék, mert hasznos s végül a gimnazisták közül 15·4 százalék már ezzel érvel, mert észfejlesztő. Az állami elemi iskolából 9 százalék azzal okol, mert kiszaladgálom magam. Ez az igazi: a mozgás az élet s az igazi játék a mozgás. Bár követnék a maí emberek is a régi rómaiak példáját, többet érne egy-egy longa méta játék, mint a füstös kávéházi kártya. De hát sokan elfogják hagyni azt az érvelést a mi kis emberkéink közűl is, hogy mert kiszaladgálom magamat s azzal érvelnek majd, mert nyerni lehet. Ebből a szempontból még most csak 7 százalék szeret legjobban kártyázni az öt iskolában.

Érdekesek az eféle megokolások: szeretek bujkálni, keresnek, egymást hívjuk, nagyot lehet ütni, mert jó a friss levegőn, frissiti az életet. A gyermeklélek érdeklődésének logikája sokszor jár kacskaringós utakon s szeszélyes.

A következő kérdés ez volt: mi szeretnél lenni s miért?

Válogathattak a gyerekeink a sok pálya közül. Az áll. elemi iskolából 1% sintér szeretne legszívesebben lenni, egy első osztályos gimnazista pedig becsületes jó fizetésü altábornagy, egy negyedik osztályos gimnázista, pap, mert sokat ehet s jó bort ihat, egy ötödik osztályos király és utcaseprő, mert egyik által gazdag, másik által szegény lehetne, egy VIII. osztályos katona,, mert mindamellett, hogy cifra nyomorúság, mégis „elegant" pálya, egy első osztályos gimnázista kovács, mert melegedhetne; egy első osztályos polgárista király, de csak azért, mert annak csak írni kell, a másik ugyanezen osztályos, hadvezér, mert szeret verekedni. Egy harmadik osztályos polgárista kis fiú szeretne mindig lenni; egy róm. kath. IV. elemi osztályos tanító szeretne lenni, mert szeret ütni, egy V. osztályos hentes, mert akkor ehetne jól; egy IV. osztályos angyal, mert az szép.

Így válogattak. De azért a legtöbb elemi iskolás iparos szeretne legjobban lenni 95%, míg a polg. iskolából iparos 16·5%, a gimnáziumból már csak 2·4%. Azután legtöbben szeretnének katonák lenni 77%. Sokan szeretik a mérnöki pályát is 25% legtöbb esik ebből az izr. elemi iskolára 10%, s a gimnáziumra 12%, a polg. iskolára csak 1% s 2% a rk. elemire. Kedvelt az orvosi pálya is 20%. Ebből az izr. elemi iskolára 10%, a gimnáziumra 8%, s a rk. elemire 2% esik. Persze az ügyvédi pályát is elegen szeretik legjobban; az izr. elemi iskolából 14 százalék, a gimnáziumból 4·4 százalék. Mások nem. Kereskedő aránylag kevés szeretne lenni 17·6 százalék, ebből a gimnáziumra 3·6 százalék, a polgárira 4 százalék, az izr. elemi iskolára 8 százalék, az áll. s rk. elemi iskolára 1—1 százalék esik. Festő 3·9 szeretne lenni, zenész 2·9 százalék, költő 0·4 százalék, ujságíró 1·8 százalék, de millomos 6·4 százalék, elég sokan tengerész 9·6 százalék (legtöbben a polgári iskolából 5 százalék), tanár 14·1 százalék, tanító 15·5 százalék, pap 16 százalék, vasuti hivatalnok 36 százalék, állami hivatalnok 12·8 százalék, míg képviselő csak 0·4 százalék. Igazán csodálatos. Még csodálatosabb, hogy miniszter elnök csak 1 százalék szeretne lenne s ez az izr elemi iskolára esik. Angyal 1 százalék, ez meg a rk. elemi iskolából. Pénzcsináló 1 százalék az áll. elemi iskolában.

A pályaválasztás érdekes táblázatát összeállítottam iskolánkint százalékokban, de még érdekesebb lenne az osztályonként való feltüntetés, mely a tanulók kor- és tanulmány szerinti érdeklődését még világosabban feltüntetí. (L. a 7. táblázatot.)

VII. táblázat.

Mi szeretnél lenni? (%-ban)	áll. elemi	rk. elemi	izr. elemi	polgári fiú iskola	gimnáz.	összeg %
iparos	41	42	12	16·5	2·4	113·9
kereskedő	1	1	8	4	3·6	17·6
tanitó	1	5	6	3·5	—	15·5
pap	2	3	4	3	4	16
orvos	—	2	10	—	8	20
mérnök	—	2	10	1	12	25
ügyvéd	—	—	14	—	4·4	18·4
vasuti hivatalnok	4	4	2	22	4	36
mozdonyvezető	1	7	—	6	1·6	15·6
állami hivatalnok	—	1	4	5	2·8	12·8
postás	—	—	—	3	2	5
képviselő	—	—	—	—	0·4	0.4
erdész	1	—	—	5·5	0·4	6·9
gazda	—	—	—	—	6	6
földbirtokos	—	—	—	—	1·2	1·2
festő	—	1	2	0·5	0·5	3·9
zenész	—	—	—	0·5	2·4	2·9
költő	—	—	—	—	0·4	0·4
ujságiró	—	—	—	1	0·8	1·8
katona	23	18	8	17	11·6	77·6
tábornok	—	—	—	0·5	0·8	1·3
csendőr vagy rendőr	—	2	—	—	—	2
milliomos	—	1	4	—	2·4	7·4
pénzcsináló	1	—	—	—	—	1
detektiv	—	—	—	—	0·8	0·8
konzul	—	—	—	—	0·8	0·8
bank hivatalnok	—	—	—	—	1·6	1·6
ami az apja	—	—	—	0·5	0·4	0·9
angyal	—	2	—	—	—	2
sintér	1	—	—	—	—	1
hajós	1	—	—	—	—	1
halász	1	—	—	—	—	1
tengerész	1	—	—	5	3·6	9·6
földmíves	12	3	—	2·5	—	17·5
munkás	1	1	—	—	—	2
király	1	—	—	1·5	—	2·5
főispán	1	—	—	—	—	1
tanár	—	—	4	2·5	7·6	14·1
miniszterelnök	—	—	1	—	—	1
kutató	—	—	2	—	—	2
gyáros	—	—	—	0·5	2·4	2·9

A pályaválasztást egyebként elég komolyan fogják fel valamennyien, itt-ott megnyilatkozik a tréfáló kedv is. Erre példát az első elemi osztályban ép úgy találunk, mint a gimnázium nyolcadik osztályában. Szóval a gyerek gyerek, sőt talán még az emberben is sok marad belőle mindaddig, míg végre ismét vissza nem tér abba az állapotba, amelyből kiindult, míg nem lesz ismét második gyerek.

Az érdekesebb megokolásokból egy-kettőt már előbb felhoztam. Az összevetésből az tűnik ki, hogy a legtöbben azért szeretnék legjobban ezt vagy azt a pályát, mert jó (88·5 százalék), sokat kereshet (51·8 százalék), utazhatna (22 százalék), könnyü pálya (14·4 százalék), tehetségének megfelel (14·2 százalék), aztán 11·3 százalék, mert dolgozni szeret, igen nagy percent 70·1 százalék, mert szereti, 15 százalék hazafias szempontból, 23 százalék, mert szépnek tartja azt a pályát, 2 százalék, mert hasznos, 8·2 százalék, mert az apja is az, 5·6 százalék, mert jól élhetne, 1·9 százalék kiváncsiságból, 1·8 százalék vallásos szempontból, 7·8 százalék, mert a szabadban szeret lenni, 6·6 százalék, mert embertársain segíthetne. 1·2 százalék, mert hamar elérheti, 0·6 százalék, mert szüleit segithetné, 1·8 százalék nyugdíj miatt, 0·6 százalék, mert kedve van rá, 1·2 százalék nem lenne gondja s csak 0·6 százalék a dicsőségért. Persze ezen kívül még másféle megokolások is vannak. Például azért szeretne vadász lenni egy elemi iskolás, mert nyúlat lövöldözhetne, a másik rendőr, mert dobolhatna, katona, mert hosszu kardot viselhetne, az egyik szintén elemi iskolás azért katona, mert amint mondja „legyőzzük a németet", fiakkeros, mert nem szeret fáradni; egy IV. oszt. polgári iskolás úgy érzi, hogy ő katonának született, a másik pap azért szeretne lenni, mert nem akar elkárhozni, egy II. oszt. gimnazista állami hivatalnok azért, mert jó fizetése van, egy I. oszt gimnazista milliomos azért, mert lehetne unatkozni, katona, mert a katona szép, fess és egyenes.

Általában komoly életfelfogás az érdeklődés oka: az anyagi haszon s a nekem tetszik indító okon kívül, mert jó. Az idealisztikusabb felfogást is megtaláljuk ugyan, de szórványosabban. Egészbe véve a statisztikai táblázat hű tükre a mának, a mai felfogásnak. Szóval a kor gyermekei a mi kis embereink s látszik, hogy az apák neveltjei inkább, mint ez iskoláé. Ezen nem kell megütköznünk, hiszen exempla docent. Talajon kívül nem nőlhet a növény! Az anyagias küzdelmek harcosai „panem"-et kiabálva az utcákon hirdetik tüntetve a gyomor jogait. És bizony az iskolák embereinek régi mesés idealizmusát is eszi már a szú. Ott pörcög, s vájja, vájja mind vékonyabbra ennek az idealizmusnak gerendáját a gyomornak kemény, követelő jogánál fogva. S ha egyszer összeroppannak a gerendák, akkor eltemetik rég őrzött s táplált tűzét, az idealizmust hirdető templomnak. Pedig ha valamikor, most lenne szükség erős tűztápláló papokra itt nálunk, ami szegény és sokfélekép meggyötört hazánkban.

Az iskola az élő életnek nevel, még pedig mindig egy új életnek, s ha ez idealizmust nem nevel, akkor az élet bizony nem teszi ezt. Az élet, mint egy hömpölygő iszapos ár megy tovább a maga útján dinamikai törvények szerint s nem törődik azzal, hogy egy egész nagy mező virágait iszapolja be, teszi tönkre, s nem törődik azzal sem, hogy ezek helyett majd dudva nő.

A pályaválasztás megokolásának %-ban kifejezett táblázata a következő:

VIII. táblázat.

Miért? %-ban	áll. elemi	rk. elemi	izr. elemi	polg. fiu	gimn.	összeg %-ban
könnyü pálya	7	3·8	—	3	0·6	14·4
jó pálya	30	28·5	12	4·8	13·2	88·5
sokat kereshet	11	11·4	—	22·8	6·6	51·8
utazni szeret	2	3·8	—	10·2	6	22·0
dolgozni szeret	1	5·7	4	0·6	—	11·3
nem unalmas	1·9	—	—	—	—	1·9
szereti ezt a pályát	20	17·1	—	15·6	17·4	70 1
tehetségének megfelelő	6	—	—	—	8·2	14·2
parancsolhat	1	1·9	—	0·6	—	3·5
hazafias szempontból	2	—	4	1·8	7·2	15·0
szép pálya	—	19	4	—	—	23
hasznos	2	—	—	—	—	2
apja is az	—	—	4	4 2	—	8·2
kíváncsiságból	1·9	—	—	—	—	1·9
jól élhet	—	3 8	—	1·8	—	5 6
vallási szempontból	—	—	—	1·2	0·6	1·8
tanulni szeret	—	—	—	1·2	—	1·2
szabadban szeret lenni	—	—	—	1·8	6	7·8
embertársainak hasznára lehet	—	—	—	0·6	6	6·6
hamar elérheti	—	—	—	1·2	—	1·2
szüleit segitheti	—	—	—	0·6	—	0 6
nyugdij miatt	—	—	—	—	1·8	1·8
boldogan él	—	—	—	—	0·6	0·6
tanulságos pálya	—	—	—	—	1·2	1·2
kedve van rá	—	—	—	—	0 6	0·6
dicsőségért	—	—	—	—	0·6	0·6
nem lesz gondja	—	—	—	—	1·2	1·2

Eljutottam az utolsó kérdéshez: kihez szeretnél hasonlitani s miért? Ha úgy hamarjában felelni kellene erre a kérdésre az embernek, nem volna könnyű. Jól meghányná-vetné mindenikünk, mit mondjon. Sok mindenfélét, egy és ezer okot tudna felhozni a kétkedő emberi elme egy-egy úgynevezett emberi ideál ellen. De kérdés, hogy van-e ma ember előtt egyáltalában emberi ideál. Hisz a fürge ujságok annyira közel állítják még a legnagyobb embert is hozzánk, hogy bizony nehéz helyzete van az „ideál"-nak.

Nem így van a gyermek. Az ő lelke előtt könnyebben kialakul a lelki ideál képe. A gyermek még hisz, önzetlenebbül gondolkozik s lelke egyirányú munkáját nem zavarja annyi „de még se." Mindazonáltal mégis rendkívül érdekes, hogy kik jutottak be a gyermeklélek kicsi világába s miért. Komolyság és tréfa egyesül ezen feleletekben s megokolásokban, no meg egy kis huncutság is, de minden gonoszság nélkül. Az a kis III elemi osztályos például, aki azt írta, hogy a szeretőjéhez szeretne hasonlítani, mert a legszebb, vagy a másik, aki apjához, mert bajusza van, ezt egész komolyan mondta, ép úgy, mint az, aki a kormányozható léghajóhoz akarna hasonlatos lenni, vagy a madárhoz, mely repülni tud. Mert hiszen a repülés problémája erősen izgatja az embert, mióta csak van, miért ne foglalkozhatna hát azzal a gyermeklélek is. De már az a kis elemi iskolás huncutkodik, aki azt irja, hogy ő a macskához, vagy kakashoz szeretne hasonlítani, mert taraja van, ép úgy huncutkodik, mint az az V. oszt. gimnazista, aki azt irja, hogy ő meg sovány-emberhez szeretne hasonlítani.

Egyébként komoly feleleteket adnak. A legtöbben apjukhoz szeretnének hasonlítani 99%. Érdekes, hogy az elemi iskolásoknál az apa ideál sokkal nagyobb percent (az áll. elemiben 30%, a rk. elemiben 28%, az izraelitában 18%) míg a polgári fiúiskolában 10%, a gimnazisták közt pedig már csak 3·2%. Ép így vagyunk az anya ideáljával is, kihez 35% szeretne hasonlítani, utána legtöbben a testvért választották 29%, aztán a tanulótársak közül 26·8%, Istent 27·2%, a királyi állást 23·4%, Rákócit 20·2%, különösen polgári iskolai és gimnáziumi tanulók. Petőfit 17·4%, Jókait 3·6%. A történelmi nevek közül Hunyady Jánost 7·4%, Mátyás királyt 7%, Kossuthot 6.2%, a 13 vértanut 7·2%, Deákot 4%, Széchenyit 4·8% választják többen. Tanárához 17·4% szeretne hasonlítani, paphoz, köztük püspökhöz, meg pápához 3·2%, katonához 11%, herceghez csak 1·2%, báróhoz pedig még ennél is kevesebb 0·6%. Az újabb híres emberek közül Edisonhoz 1·4%, Wekkerléhez 0·4%, Apponyihoz 0·8%, Tisza Istvánhoz 0·4%, Vámbéryhez 0·8%, Szilágyi Dezsőhöz 0·4%. Még Czája birkózónak is akad egy első osztályos bámulója. Többen csak általánosságban választanak ideált s így embert 4%, boldog embert 0·4%, ügyvédet 0·6%, detektivet 1·2%, becsületes embert 3·6%, egészségest 2%, okos embert 2·8%, jó embert 3 4%, orvost 2%. Minél szélesebbé lesz a gyermek látóköre, annál változatosabb az ideál is. Általában jellemző, hogy választásukat iskolai tanulmányaik irányítják s ez helyes. A történelem nagy alakjai, kiváltképen hazai jeleseink, jutottak lelkük szeretetébe, az újabbak közül alig egy-egy.

Az alábbi táblázat érdekes képét adja a gyermeklélek ideál választásának (l. a. IX. táblázatot).

IX. táblázat.

Kihez szeretnél hasonlítani?	áll. elemi	rk. elemi	izr. elemi	polg. fiúisk.	állami gimn.	összeg %
Isten	16	18	2	1·2	—	27·2
Angyal	0·6	—	—	—	—	0·6
Tündér	0·6	—	—	—	—	0·6
Király	6	2	12	3	0·4	23·4
Báró	0·6	—	—	—	—	0·6
Herceg	—	—	—	—	1·2	1·2
Pap	0·6	—	2	0·6	—	3·2
Katona	3·2	—	—	3·2	1·2	7·6
Emberhez	2	2	—	—	—	4
Apjához	30	28	18	19·8	3·2	99
Anyjához	12	9	10	4·2	0·4	35
Testvéréhez	15·6	4	2	6·6	1·2	29·4
Rokonához	9	5	4	3	2·8	23·8
Tanulótársához	0·6	9	10	3·6	3·6	26·8
Hunyady Jánoshoz	0 6	—	—	3·6	3·2	7·4
Rákóczihoz	—	1	2	3·6	3·6	10·2
Mátyás kir.-hoz	—	—	2	0·6	4·4	7
Kinizsihez	—	—	—	1·2	0·4	1·6
Árpádhoz	—	—	—	0·6	—	0·6
Kossuthhoz	—	—	—	3	3 2	6·2
Zrinyi	—	—	—	0·6	0·4	1
Toldi Miklós	—	—	—	0·6	1·6	2·2
N. Lajos	—	—	—	0·6	0·4	1
13 vértanúhoz	—	—	—	0·6	1·2	1·8
Deák Ferenc	—	—	—	—	4	4
gr. Széchenyi	—	—	—	—	4·8	4·8
Vörösmarty	—	—	—	—	1·2	1·2
Kőrösi Csoma S.	—	—	2	—	—	2
Mózes	—	—	2	—	—	2
Robinson	—	—	—	0·6	—	0·6
Sámson	—	—	2	—	—	2
Arany János	—	—	—	0·6	—	0·6
Jókai	—	—	—	1·2	2·4	3·6
Petőfi	—	—	—	9	8·4	17·4
Kolumbus	—	—	—	0·6	—	0·6
Edison	—	—	—	0·6	0·8	1·4
Herczeg Ferenc	—	—	—	—	0·4	0·4
Shakespeare	—	—	—	—	0·4	0·4
Verne Gyula	—	—	—	—	0·8	0·8
Themistokles	—	—	—	—	0·4	0·4
IV. Béla	—	—	—	—	1·2	1·2
Sz. László	—	—	—	—	1·2	1·2
Sz. Imre	—	—	—	—	0·4	0·4
Szilágyi Dezső	—	—	—	—	0·4	0.4
Batthyány	—	—	—	—	0·8	0·8
Nagy Sándor	—	—	—	—	0·4	0.4

Kihez szeretnél hasonlítani?	áll. elemi	rk. elemi	izr. elemi	polg. fiúisk.	áll. gimn.	összeg %
Görgei Arthur	—	—	—	—	0·4	0·4
I. Ferenc József	—	-	—	—	0·4	0·4
Bonaparte N.	—	—	—	—	1·2	1 2
gr. Apponyi A.	—	—	—	—	0·8	0 8
Eötvös Károly	—	—	-	—	0·4	0 4
gr. Tisza István	—	—	—	—	0·4	0·4
Pompeius	—	—	—	—	0·4	0·4
Serv. Tuldusz	—	—	—	—	0·4	0·4
II. Vilmos császár	—	—	—	—	0·4	0·4
Wekerle	—	-	—	—	0·4	0·4
gr. Festetich	—	—	—	—	0·4	0·4
Cicero	—	—	—	—	1·6	1·6
Rembrant	—	—	—	—	0·4	0·4
Vámbéry	—	—	—	—	0·8	0·8
Newton	—	—	—	—	0·4	0·4
Sz. Alajos	—	—	—	—	0·4	0·4
Kant	—	—	—	—	0·4	0 4
John	—	—	—	—	0·4	0·4
Socrates	—	—	—	—	1·6	1·6
Herkules	—	—	—	—	0·8	0·8
Maróczy	—	—	—	—	0·4	0·4
Vand. Gladis	—	—	—	—	0·4	0·4
Rothschild	—	—	—	—	0.8	0·8
Czája (birkozó)	—	—	—	—	0 4	0·4
Zeneművészhez	—	—	—	—	0·8	0·8
Boldog emberhez	—	—	—	—	0·4	0·4
Becsületes emberhez	—	—	—	2·4	1·2	3·6
Okos emberhez	—	2	—	—	0·8	2·8
Jó emberhez	—	3	—	—	0·4	3·4
Tanárához	—	—	—	9·6	8	17·6
Tanitójához	—	3	—	—	—	3
Ügyvédhez	—	—	—	0 6	—	0·6
Orvoshoz	—	—	2	—	—	2
Iparoshoz	1	1	4	—	—	6
Tengerészhez	—	—	—	0·6	—	0 6
Egészségeshez	—	2	—	—	—	2
Léghajóhoz	—	—	—	1·2	—	1·2
Kakashoz	0·6	—	—	—	—	0·6
Macskához	0 6	—	—	—	—	0·6
Madárhoz	3	—	—	—	—	3
Szamárhoz	0·6	—	—	—	—	0·6
Menyasszonyához	0 6	—	—	—	—	0·6
Detektivhez	—	—	—	—	1·2	1·2
Sovány emberhez	—	—	—	—	0·4	0·4
Senkihez	—	2	—	1 2	3·2	6·4

Senkihez 6·4% szeretne hasonlítani. Ezek tehát megvannak önmagukkal elégedve. Nem sok, de ez is csak amellett bizonyít, hogy a gyerek míg egyrészt önmagával megelégedett, másrészt ideáljait magán kívül látja.

A megokolásban idealisztikus szempont vezeti a legtöbbet 116·2%, mert jó, becsületes, 33·3%, mert okos, 16·3%, mert vitéz; 10%, mert dolgozni szeretne; 15·6%, mert hazafias; 10·7%, vallási érzésből; 12·1%, a dicsősége miatt; 6·4%, mert igazságos; 6·5%, az esze; 3·5%, mert költő; 23·2%, mert ügyes azért szeretne hozzá hasonlítani.

Érdekes, hogy a testi szépség miatt a gimnazisták közül csak 1·5% szeretne a választottjához hasonlítani, mig az áll. elemiből 4%, a rk. elemiből 28·5%, az izraelitából 28%, a polgáriból 31%. A hivatal miatt 13·4%, mert erős 24·4%, mert kövér 2·4%, anyagi jóléte miatt pedig 6·4% hatott a gyermeklélek érdeklődésének felkeltésére.

Ha egybevetjük a morális és anyagi szempontokat, azt találjuk, hogy a morális túlsúlyban van a másikkal szemben. És ez megnyugtató.

Megokolási táblázat százalékokban:

X. táblázat.

Miért? / iskola	áll. elemi	rk. elemi	izr. elemi	polg. fiu	gimn.	összeg %
jó, becsületes ember	32	46·6	20	7·7	10	116·3
szép ember	4	28·5	20	31·5	1·5	85·5
szerető öt	10	15	—	—	—	25
dolgos	2	—	—	—	—	2
okos	1	1·5	—	8·8	22	33·3
ügyes	2	—	20	0·7	0·5	23·2
hasonlit hozzá	2	—	—	—	—	2
esze van	—	—	—	—	6·5	6·5
szellemes	—	—	—	—	2	2
olyan szeretne lenni	4	—	—	—	—	4
anyagi ok (gazdag)	5	—	—	—	1·4	6·4
halából	2	—	—	—	2	4
hossza élettt	1	—	—	—	—	1
sovány	1	—	—	—	—	1
könyér	1	—	—	1·4	—	2·4
vitéz	1	—	—	3·8	5·5	16·3
dolgozni szeretne	11		—	—	—	11
hivatala miatt	—	9	—	0·7	6·7	13·4
vallási ok	—	—	10	0 7	—	10·7
erős	—	—	20	1·4	3	24·4
hazafias érzés	—	—	—	5·6	10	15·6
a ruhája miatt	—	—	—	0·6	—	0·6
müvelt	—	—	—	0·7	4	4·7
igazságos	—	—	—	4·9	1·5	6·4
költő	—	—	—	3·5	—	3·5
nem iszákos	—	—	—	0·7	0·5	1·2
egészséges	—	—	—	1·4	—	1·4
dicsősége miatt	—	—	—	2·1	10	12·1

Ezzel be is fejeztem ismertetésemet. A gyermekek érdeklődésének hű képét adják az előbbiek. A gyermekek maguk jellemezték magukat még pedig olyan kérdések alapján, melyek segitségével lelkük érdeklődésének, vágyának minden zegét-zugát megismerhettük. Ez a kép csak egy kép, ha sok apró képből van is összetéve. Mindazonáltal igen érdekes, a laikus is többet láthat benne, mint pusztán rideg számokat, de annál érdekesebb a nem laikusnak. A magyar pedagógia első alapkövei ezek, sok, nagyon sok kell még, hogy felépülhessen az egész hatalmas épület: a gyermeklélek ismeretének gazdag csarnoka. Ennél szebb és értékesebb épület alig lesz. Szép, mert az élet legszebb, legüdébb, legkedvesebb „embereivel" ismerkedünk meg benne, velük kik a rideg világban az élő költészetet hordják üde lelkükben, mint a virág himporát kelyhében. És értékes, mert azokról szól, kikben benne minden reményünk, büszkeségünk és egyedül való legértékesebb célja életünknek.

A gyermek a maga kis lelkével jogait nem követelheti, szakszervezeteket nem alkothat, nélküle s az ő meghallgatása nélkül szabtak rá eddig nem egy olyan törvényt, amely sehogy sem egyeztethető össze a lélekszabadság feltételeivel. Ennek az önkényszerü eljárásnak meg kell szűnni, az emberi jogok korlátai közé be kell venni a gyermeket is. Nem a szabadosság elvét akarom hirdetni ezzel, hanem azt, hogy ne kényszerítsük a gyermeklelket olyan utakra, melyek csakugyan majd az iskolai nyomás után a szabadossághoz vezetnek. Szabja ki a bölcsesség és tudás a gyermeklélek fejlesztésének utait, de ezek az utak a gyermekre ne a gyötrődés, ne a kálváriajárás útjai legyenek, melyek a megfeszítés golgotájára vezetnek. Ültessük tele az út széleit a szeretet virágaival, hogy ezek üde illatában fürödjék kis utasaink lelke. Találjuk meg a módokat és eszközöket arra, hogy a gyermek ne érezze a lélek fejlesztésének erőszakosságát, maradjunk az ő természetének s egyéniségének határain belül. Ne legyen a nevelés prokruszteszi ágy, melyhez hozzászabjuk a gyermek lelkét, hanem legyen az ágy hozzászabva a gyermeklélekhez.

Ne gyötrelmekre emlékezzék a gyerek vissza erre a legszebb idejére az életnek, legyen ez az idő a legszebb álmok s a legkedvesebb valóság emlékeivel telve.

És legyen az iskola előtte a szeretet és jóság, a művelődés és erkölcs felszentelt temploma, melyben a munkát bölcseség vezeti, erő végezi, szépség díszíti és a szeretet teszi teljessé.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság működése az 1907. évben.

Titkári jelentés, előterjerjesztette a március 7-iki közgyűlésen **dr. Jablonkay Géza** titkár.

Két esztendeje immár, hogy Társaságunk megalakult. De ha hozzászámítjuk életéhez azt az időt is, amikor még külső formalitások nélkül, csupán bensőleg, az együttérző lelkek harmoniájában organizálva munkálkodtunk, — már szép multra tekinthetünk vissza. Nem célunk azonban a rég mult idők küzdelmeit ecsetelni, csupán a most elmult év eseményeinek vázolásával foglalkozhatunk. És ez az egy esztendő is elég anyagot nyújt arra, hogy érdemes legyen vele foglalkozni s hogy belőle szép reményekkel következtessünk a jövőre. Ma már a szerénytelenség vádja nélkül elmondhatjuk, hogy a M. Gyermektanulmányi Társaság fölött nem lehet csak úgy egyszerűen napirendre térni, mert Társaságunk hazánk társadalmi és tudományos életében immár tényezőnek tekinthető, nem csak azért, mert önnálló megfigyeléseinek és kisérleteinek rendszerezett anyagával gazdagítja a pozitiv élet- és lélektant, hanem azért is, mert e vizsgálatok értékét a külföldi tudományos életben is a legnagyobb elismeréssel méltányolják. E körülménynek egyik fényes biyonyitéka: a belgiumi testvéregyesületnek tagjaink sorába történt belépése, dr. M. C. *Schuyten* kiváló psychologus, az antwerpeni gyermektanulmányi intézet igazgatója képviseletében. A külföldhöz való viszonyunk azonban egyebekben is nyilvánul. A külföldi szaklapokban részletes tudosítások jelennek meg társaságunk működéséről. Megemlékezett rólunk a *Zeitschrift für Angewandte Psychologie*, a *Zeitschrift für Kinderforschung* és mások. Megemlékeznek társaságunk egyes tagjainak működéséről. Igy a Hollandiában megjelenő „*Tydschrift voor Kinderverzorging*" (Haarlem) cimű lapban *Schreuder* méltatja „Adatgyűjtő osztályunk" kiállítását Berlinben. A legnagyobb elismerés hangján emlékezik meg *Nagy* László ügyvivő alelnökünk katona rajzairól.

A külföldi elismerésnél sokkal fontosabb jelenség az a megbecsülés, amelyben Társaságunk idehaza részesül. Működésünket nemcsak a napilapok kisérik figyelemmel, hanem a szaklapok is élénk érdeklődéssel viseltetnek működésünk, mozgalmaink iránt. Meg kell emlékeznünk azon fontos és méltánylandó jelenségről, hogy hazai paedagogiai és egyéb tudományos egyesületeink mind gyakrabban és mélyebben foglalkoznak a gyermektanulmányozás ügyével. Elsősorban különösen a M. Paed. Társaság foglalkozott két izben is a gyermektanulmányozás kérdésével. 1907. febr. havában tartott ülésén *Nagy* László mutatta be a gyermek érdeklődésére vonatkozó nagy tanulmányának egy részletét, és „érdeklődés fejlődéstanát." Örömmel jelenthetem, hogy ezen előadás nem csak

Magyar nyelven jelent meg, hanem külföldön is. Meumann „*Zeitschrift für Experimentelle Paedagogie*“ c. világhírű folyóiratában és ennek külön-lenyomatában, önálló füzetkében *Die Entwickelung des Interesses des Kindes*“ cimen a mi szintén a külföld szimpáthiájának egyik bizonyítéka. A másik előadást, mely reánk nézve fontos, *Dőri* Zsigmond, a magyar gyermektanulmányozás egyik buzgó és jeles munkása tartotta, melyben a kísérleti pedagógiai irodalmát és fontosabb eredményeit ismertette. Ezen előadás kapcsán nagyszabású vita fejlődött ki, melyre közvetlenül a Paed. Társaság elnökének dr. *Fináczy* Ernő egyetemi tanár úrnak néhány megjegyzése és dr. *Kármán* Mór egyetemi tanárnak, a kísérleti lélektan, a kísérleti pedagógia s a gyermektanulmányozás ellen intézett támadása adott alkalmat. Ez a támadás a gyermektanulmányozás két vezéralakját, *Nagy* László ü. v. alelnököt és dr. *Ranschburg* Pált, a kísérleti szakosztály elnökét, szólította porondra. A vita lefolyását „A Gyermek“ 2. száma közölte részletesen. Itt csak azt említjük meg, hogy hazánkban ez volt az első nagy összeütközés az ujabb törekvéseknek a régi iránnyal, amely összeütközésről nekem, aki szemlélője voltam ezen impozáns szellemi küzdelemnek, az egyéni nézetem az, hogy ez a mi diadalunkkal végződött. De bárkinek bármilyen legyen is a véleménye, annyi kétségtelen, hogy a két irány ezen szembekerülése oly nagyszabású vitára adott alkalmat mindkét részről, a mely hazánkban a tudományos pedagógia terén ritkitja párját.

Egyéb tanítói egyesületek is mind sűrűbben foglalkoznak gyermektanulmányi kérdésekkel. A mult év tavaszán a Kolozsmegyei Tanítóegyesület kolozsvári pedagógiai osztályának ülésén *Nagy* László ismertette a gyermektanulmányozás célját, tudományos és társadalmi feladatait. Előadásán a kolozsvári pedagógiai világ legelőkelőbb vezérférfiai vettek részt. Ez előadásnak nem csupán a Társulatba való tömeges belépés lett az eredménye, hanem a kolozsvári pedagógusoknak a gyermektanulmányozás körül kifejtett tevékenysége is. A másik előadást a mult összel Kisujszálláson a *Heves-Nagykúnsági Ref. Tanító Egyesület* jubiláris közgyűlésén, nagy közönség jelenlétében szintén *Nagy* László tartotta. Az előadás tárgya a gyermek érdeklődése volt. A fővárosban, a *Magyar Tanítók Otthonában* ez év január havában vitaestélyek sorozata indult meg, melyet *Nagy* Lászlónak, esztetikai érdeklődésről szóló tanulmánya vezetett be. E vitaestéken a gyermek esztetikai nevelésének kérdéseit tárgyalják gyermektanulmányi alapon. A Tanítók Otthonában lefolyó ezen vitaestélyek is élénken illusztrálják, hogy a gyermektanulmányozás mind mélyebben hatol be a pedagógiai kérdésekbe, azoknak éltető és fejlesztő elemet adván. A gyermektanulmányozásnak a magyar pedagógiára való hatását azonban legfényesebben igazolja *Szücs* Izsó rajztanár műve: „A modern rajzoktatás vezérfonala“, a melyben már öntudatosan használja fel a hazai és külföldi búvároknak a gyermekrajzokra vonatkozó adatait.

Ami már most társaságunk beléletét illeti, ennek legfontosabb eseménye volt a mult évben a hivatalos közlönyünknek, *A Gyermeknek* megjelenése. A Gyermektanulmányi Bizottság, később pedig a Társaság ülésein minduntalan megnyilvánult az az óhaj, hogy a Társaság létesitsen folyóiratot, mely a gyermektanulmányozás hazai mozgalmainak, szervezésének és tudományos előhaladásának organnma legyen. Mult évi, legutóbbi közgyűlésünkön is megújult ez a kívánság, de hogy ez oly hamar beteljesedjék, anyagi gyengeségünknél fogva nem reméltük. Hogy mégis elérhettük, azt annak köszönhetjük, hogy testvéregyesületünk, az *Országos Gyermekvédő Liga*, segitségünkre jött. Mindkét egyesület vezetői felismerték e két társadalmi szervezet, a gyermektanulmányozás és gyermekvédelem közötti kapcsolat renekívül fontos, hasznos és üdvös voltát. Ily előzetes belátás után csak természetes, hogy rövid, de beható tanácskozás eredménye lett, hogy Társaságunk tervezett iolyóiratát az Orsz. Gyermekvédő Liga ránk nézve kedvező anyagi feltételek mellett kiadja. A két lapnak, *Gyermekvédelmi Lapnak* és *A Gyermeknek*, együttes megjelenése szimbóluma a magyar társadalom mély érdeklődésének a gyermek iránt, s azon jótékony és kulturális tevékenységnek, melynek középpontja a gyermek, célja pedig a felnövekvő nemzedékeket a nemzeti evolúció számára erősíteni. A lap jelen formájában 1500 példányban jelenik meg, de kilátás van rá, hogy e szám gyorsan emelkedni fog. A gyermektanulmányozás ügye tehát 1500 példányban propagálódik. Lapunk immár második évfolyamába lépett. Gazdag és magas színvonalon álló tartalma egyik fényes bizonysága annak, hogy hazánkban a gyermektanulmányozás magvai termékeny talajra találtak. Büszkék lehetünk e lapra, mely mindenben méltó a Társaság munkásságához Amennyire a nyelvi különbségek megengedik, külföldön is érdeklődnek iránta. (Ament.) Minden szám egy-egy újabb bizonyíték arra, hogy hazánkban igazán komoly, érdemes munkásai vannak a gyermektanulmányozás ügyének. Nem is tudtuk, nem is sejtettük, hogy ily erőkkel rendelkezünk ezen a téren. Ez arra a reményre jogosít bennünket, hogy e lap a gyermektanulmányozás számára hatalmas írói gárdát fog nevelni.

Az elmult év egy másik fon os eseménye *a szolnoki fiókkör* megalakulása. Jele ez annak, hogy a gyermektanulmányozás iránti érdeklődés a művelt közönség körében terjed. Örvendetes azért is, mert az ország szivében, a legmagyarabb vidék közönsége mutatott elsősorban fogékonyságot e modern kulturális mozgalom iránt. Vajha követnék példáját másutt is.

A társaság belső életét szakosztályaiban folytatja. Ez idő szerint két szakosztályunk van: *a kísérleti* és

az adatgyűjtő. A kísérleti szakosztály működése már mindenki előtt ismeretes, többizben történt már beszámolás a szakosztályban történtekről. Az „Adatgyűjtő Szakosztály" az újabb, a mely 1907. május hó 4-én alakult meg. Ideiglenes elnöke: *Nagy* László ügyvivő alelnökünk. A „Kísérleti Szakosztály" folytatja ismert irányban működését, jelenleg számolási vizsgálatokat végez. Az „Adatgyűjtő Osztály" 1907. december eleje óta a gyermekek érdeklődésének némely jelenségeit tette vizsgálatainak tárgyává. Az „Adatgyűjtő Szakosztály" megalakulása egy újabb bizonyítéka Társaságunk fejlődésének és a gyermektanulmányozás iránti érdeklődés általánosabbá válásának, mert csakis az érdeklődés teszi lehetővé a rendszeres kutatásokat bármely irányban is. A Kísérleti Szakosztály az elmult évben a több éven át gyűjtött adatokat feldolgozta és közzé tette. Az adatok „A Gyermek"-ben, és a dr. *Ranschburg* könyvében, a *Gyermeki Elme* második kiadásában, láttak napvilágot. Ezen eredményeket a külföldi szaklapok is a legnagyobb elismeréssel méltatták. A Kísérlet Szakosztály munkásságának hathatós előmozdítására szolgált az a körülmény, hogy a *Ranschburg* által fenntartott lélektani laboratorium állami intézménnyé szerveztetett „m. kir. *Gyógypedagógiai és Lélektani Laboratorium*" cimmel. E laboratorium az állami kisegítő iskola épületében önálló helyiséget és berendezést kapott. Ez intézmény hatását, a magyar lélektani tudomány kialakulására alig mérlegelhetjük. Azt azonban már is megállapíthatjuk, hogy ez intézménynek társaságunk Kísérleti Szakosztály-ával való kapcsolata és közös vezetése a magyar gyermektanulmányozásra nézve, tudományos szempontból már eddig is gyümölcsöző volt.

E két szakosztály munkássága tehát eléggé igazolja, hogy társaságunk hazánk tudományos életében megteszi kötelességét.

Társaságunk társadalmi irányú munkásságának fejlesztése érdekében ez évben is mindent elkövetett, a mi a gyermektanulmányozás ügyét népszerűbbé teheti. Szociális tevékenységünk szerveiül szolgálnak *Nyilvános Gyermektanulmányi Értekezleteink*. E népszerű tudományos előadásokat immár ötödik éve tartjuk fenn. Céljuknak eddigelé megfeleltek, társaságunkat ismertté és népszerűvé tették, s a nagy közönségre nézve rokonszenvessé a gyermektanulmányozást. Az idén a következő előadások voltak:

1907. nov. 9. *dr. Babarci Schwartzer Ottó*, egy. m. tanár, udvari tanácsos, főrendiházi tag „*A gyermek szellemi életének fejlődése köréből*" cimen,

1907. dec. 7 *Dőri Zsigmond* polg. isk. tanár „*A gyermek erkölcsi életéről*" címen,

1908. jan. 4. *Ranschburg Pál dr.* idegorvos, a lélektani laboratorium igazgatója „*A gyermek számolóképessége, a gyermek emlékezete*" címen,

1908. febr. 8. *Móhr Mihály dr.* főorvos, egyet. m. tanár „*A gyermek szeme*" címen.

Különös köszönet és hála hangján kell megemlékeznünk Babarci Schwartzer Ottó előadásáról, a melyen az a nagy megtiszteltetés is érte Társaságunkat, hogy *Apponyi Albert gr.* közoktatásügyi miniszter és neje is megjelentek. Nagy tetszéssel hallgatta a közönség *Ranschburg* és *Móhr dr.* urak tartalmas és kedves előadásait is.

Hogy e nyilvános előadások mennyire megfelelnek céljuknak, kitünik abból, hogy a lefolyt évben az öt előadásnak 1250 hallgatója volt; így egy-egy előadáson átlan 250-en vettek részt. A látogatók $^3/_4$ része pedagógus (tanító és tanár) gyógypedagogus és orvos. A többi $^1/_4$ rész a nagy közönség soraiból kerül ki. A közönségnek több mint fele a hölgyek sorából való.

Ami a gyermektanulmányozás általános előhaladását mutatja, két kimagasló mozzanatot kell felemlítenünk, az egyik hazánkat, a másik a külföldet illeti. Az első *Ranschburg dr.* könyvének, a *Gyermeki Elménék* újabb kiadása, a másik *Meumaun E.* münsteri egyet. tanárnak a világhírű gyermektanulmányozónak műve, az „*Einführung in die Experimentelle Paedagogik*". Mindkettő összefoglaló mű, mindkettő a gyermektanulmányozás egészét öleli fel. Büszkén mondhatjuk, hogy Ranschburg könyve a gyermektanulmányozás világirodalmának egyik legértékesebb darabja s teljesen megállja helyét a Meumann műve mellett. Ranschburg könyvének II. kiadása számos új adattal gyarapodott s a régi szöveg is teljesen átalakult. A II. és I. kiadás összehasonlitásakor kitűnik az a rohamos haladás, amelyet a gyermektanulmányozás ügye a világon 1905. óta felmutat. De különös örömmel tölt el bennünket, magyarokat az, hogy „*A Gyermeki Elme*" új adatainak jelentékeny része, mint ahogy azt a könyv előszavának illusztris irója, *Náray Szabó* Sándor is kifejezi, magyar búvárok és elsősorban magának a szerzőnek kutatásaiból származik. E könyvből ismét csak arról győződhetünk meg, hogy Magyarország a gyermektanulmányozás általános, tudományos fejlődésében is — mármár számottevő tényező.

Meg kell még emlékeznünk azokról a pedagógiai folyóiratokról, amelyek szeretettel karolták fel a gyermektanulmányozás ügyét. Részünkről különös hála illeti a „*Népmívelés*" szerkesztőjét *Bárczy István dr.* polgármester urat, aki mint első, nyitott rovatot lapjában a gyermektanulmányozásnak, ezzel is a Társaság lapjának útját egyengetvén. Megemlékezünk még a *Magyar Paedagógiáról, Népnevelők Lapjáról*, a *Néptanítók Lapjáról*, mint olyanokról, a melyek gyakrabban közölnek gyermektanulmányi cikkeket.

Kimutatás az összes tagokról. Belépett 347 tag. Az utolsó választmányi ülés óta belépett 26 tag, akik

közül: elemi iskolai tanító, igazgató 130, közép- és polg. isk. tanár és igazgató 52, képzőintézeti tanár és igazgató 35, gyógyped. tanár és igazgató 25, egyetemi tanár 4, orvos 20, tanfelügyelő 5, iparrajziskolai tanár 2, pap 4, hivatalnok 15, földbirtokos 8, Ügyvéd 5, kereskedő 4, író 1, mérnök 1, bíró (kir. albíró) 1, magánzó 33.

Ezek közül lakik: Budapesten 179, Szolnokon 31, Kolozsvárott 12, Aradon 11, Vácott 5, Nyirbátorban 6, Székelykeresztúron 4, Érsekujvárott 4, Egyéb vidékeken 93, Külföldön 1.

A tagok közül 208 férfi és 139 nő.

Tisztelettel kérem jelentésem tudomásúl vételét.

Kelt Budapesten, 1908. március hó.

Gyermektanulmányi mozgalmak.

Választmányi ülés. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság február 29-én *Teleki* Sándor gróf elnölése alatt választmányi ülést tartott. Elnök első sorban megemlékezik a magyar gyermektanulmányozás azon nagyfontosságú eseményéről, hogy *Ranschburg* Pál művének: „*A gyermeki elmé*"-nek tetemesen bővített s teljesen átdolgozott második kiadása megjelent. Ranschburg Pál, úgymond, e mű újabb kiadásával nagy szolgálatot tett a magyar gyermektanulmányozásnak s általában a gyermektanulmány tudományos előhaladásának. E mű lényegesen hozzájárul ahhoz, hogy mi magyarok a külföld tudományos irodalmával, ha a mennyiségre nézve nem is, de a minőségre nézve lépést tartunk. Örömmel üdvözli ez alkalommal a mű szerzőjét, Ranschburg Pált. Ezután tudatja, hogy az elnökség a mult választmányi ülés határozata szerint elkészítette a fővárosban a tanítók számára tartandó gyermektanulmányi tanfolyam tervezetét. E szerint a tanfolyam három ciklusból állana, u. m. 1. fejlődéstani előadásokból, 2. a gyermek elmebeli folyamatait és a kisérleti módszereket imertető előadásokból, 3. pedagógiai pathologiából. A tanfolyam 25 előadásra terveztetik. A társaság a rendes évi segély és e tanfolyam megtartása fejében 1000 korona segélyt kért a fővárostól. Jelenti továbbá, hogy gróf *Apponyi* Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter a f. évi költségvetésbe 2000 korona államsegélyt vett fel e társaság számára. Örömmel vették tudomásul.

Ezétán *Nagy* László ügyvivő elelnök tett jelentést a gyermektanulmányozás és a társaság újabb eseményeiről. Kiemelte, hogy a külföld figyelme mind élénkebben fordul társaságunk felé. *A belgiumi gyermektanulmányi társaság*, amelynek elnöke *Schuyten* világhírü gyermekpszihológus, belépett társaságunkba tagnak. Mi is beléptünk a belgiumi társaságba s kicseréltük nyomtatványainkat. A jénai *Zeitschrift für Kinderforschung* februári füzete 2 oldalra terjedő ismertetést közöl a magyar gyermektanulmányi társaságról. A *Zeitschrift für Angewandte Psychologie* szintén részletes tudósítást közöl a magyarországi lélektani tudományos mozgalmakról s a cikk keretében a gyermektanulmányi társaság ismertetésének négy helyet szentel.

December 4-ike, az utolsó választmányi ülés óta 28-an léptek be társaságunkba. Újabb felhívást bocsátottunk ki taggyűjtés végett. Ügyvivő alelnök felkéri a választmányi tagokat s általában a társaság tagjait, hogy a tagok gyűjtésében buzgólkodni szíveskedjenek.

Ügyvivő alelnök jelenti, hogy a mult választmányi ülés megbízta őt egy gyermektanulmányi múzeum tervezetének előkészítésével. A múzeum a gyógypedagógiai és lélektani laboratóriumban lesz elhelyezendő s a gyermekkézimunkákon és gyermekrajzokon kívül tartalmazni fogja a kísérleti és az adatgyújtő osztályok összes nyomtatványait és adatgyűjteményeit. Egyelőre két szekrény beállítása szükséges.

A választmány elhatározta, hogy az évi közgyűlést március 7-én este 6 órakor az Újvárosháza társalgó termében fogjuk megtartani. Megállapították a közgyűlés tárgysorozatát és előadóit. A számadás felülvizsgálására *Blasutigh* Károly és *Medgyesi* János tagokból álló bizottságot küldik ki. *Perényi* József dr. pénztáros javaslata alapján megállapítják a közgyűlés elé terjesztendő költségvetést. Végül elhatározzák, hogy közgyűlésnek szerkesztőül a jelenlegi ideiglenes szerkesztőt, *Nagy* László ügyvivő alelnököt fogják ajánlani.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság közgyűlése. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság március 7-én tartotta évi rendes közgyűlését. A közgyűlésen részt vettek: *gróf Teleki* Sándor elnök, *dr. Bárczy István* társelnök, *Sipos* Orbán a szolnoki fiókkör elnöke, *Acsay* Mihály ugyane kör titkára, *Nagy* László ügyvivő alelnök, *Jablonkay* Géza dr. titkár, *Perényi* József dr. pénztáros, *Dániel* Jenőné, *Tas* József jegyzők, *Schön* József ellenőr, *Vértes* József dr. szakosztályi titkár; továbbá: *Blasutigh* Károly, *Dőri* S. Zsigmond, *Fürj* Pál, *Farkas* Irén, *dr. Grósz* Gyula, *Gotléb* György, *dr. Havas* Gyula, *Havas* Gyuláné, *Hudeczek* Ferenczné, *Kertész* Jenő, *dr. Kepes* Ilona, *Migray* József, *dr. Reitzer* László, *Révész* Margit, *Schiffer* Ilona, *dr. Székely* György, *Sándor* Domokos választmányi és rendes tagok, *Bihary* Mór és *dr. Walmayer* vendégek. Kimentették magukat: *Babarczy-Schwartzer* Ottó, *Náray-Szabó* Sándor, *dr. Ranschburg* Pál elnökök. A jegyzőkönyvet *Tas* József vezette.

Gróf Teleki Sándor elnök lelkes szavakkal üdvözli a megjelenteket. Örömmel számol be a társaság szeretetteljes és komoly munkájáról. Az a lelkes csapat, amely mint gyermektanulmányi bizottság

kezdte működését s ma már mint rendes társaság működik, kitartó munkásságával lerakta egy ma már népszerűvé vált tudomány alapját. Mutatja az eredményt az a visszhang, a mely a társaság tevékenységével szemben a fővárosban és országszerte megnyilvánult, minek élénk bizonysága a szolnoki fiókkör megalakulása. Melegen üdvözli a fiókkör elnökét és titkárát, akik személyes megjelenésükkel tisztelték meg közgyűlésünket. Hálásan említi meg *Bárczy* István dr. székesfővárosi polgármester urat, aki annak idején, mint fővárosi tanügyi tanácsos, az elsők közül való volt, ki erkölcsi és anyagi támogatásával s közvetlen közreműködésével e tudományágnak hazánkban való kultiválása körül elévülhetetlen érdemeket szerzett. Elismeréssel szól *Ranschburg* Pálról, akinek *Gyermeki elme* című művének második kiadása most jelent meg. Ranschburg Pál e művével, mint forrásmunkával, örökbecsű alkotást hozott létre s a magyar gyermektanulmányi irodalmat magas szinvonalra emelte. Ezzel megnyitja a II. közgyűlést. A jegyzőkönyv hitelesítésére felkérte *Schön* József s *dr. Kepes* Ilona tagokat. A lelkes elnöki megnyitót a jelenlévők éljenzéssel fogadták s a közgyűlés *dr. Havas* Gyula indítványára elnöknek a társaság fejlesztése körül szerzett érdemei elismeréséül köszönetet szavazott.

A választmány jelentését *dr. Jablonkay* Géza titkár terjesztette elő, amelyet a közgyűlés tudomásul vett. (Egész terjedelmében közöljük).

A kísérleti osztály jelentését *dr. Vértes* József szakosztályi titkár mutatta be. Tudomásúl vették. (A jövő számban közöljük.)

Az adatgyűjtő osztály jelentését *Nagy* László, szakosztályi id. elnök olvasta fel. Tudomásúl vették. (Jövőre közöljük).

A szolnoki fiókkör működését *Acsay* Mihály titkár ismertette. E szerint a kör 1907. szeptember 8-án alakúlt meg; november 1-én a szakosztályokat alakították meg, u. m. az adatgyűjtő osztályt *Eötvös* Károly Lajos elnöklete alatt s a tanulmányi osztályt *Wehle* Lucia elnöklete alatt; december 7-én a választmányi ülésen képviselve volt a fiókkör; december 29-én népes értekezletet tartott a gyermeki érdeklődés tanulmányozásának mikéntjéről; a jelenlevő tanítók a legnagyobb készséggel vállalkoztak az adatgyűjtésre. 1908. január végén Eötvös Károly Lajos szakosztályi elnök a gimnáziumi tanárokkal tartott éztekezletet az adatgyűjtés tárgyában élénk érdeklődés mellett. Az adatgyűjtést kiterjesztették az elemi és polgári iskolákra s a gimnáziumra s 15.000 feleletet gyűjtöttek össze. A jelentést tudomásúl vették.

A közgyűlés a szakosztályi elnököknek s a fiókkör egész tisztikarának s tagjainak jegyzőkönyvet szavazott.

Ezután *Perényi* József dr. pénztáros előterjesztette a számadást a társaság bevételeiről és kiadásairól az 1907. évben. Tudomásul vették.

A számvizsgáló bizottság jelentését *Medgyesi* János olvasta fel. Ennek alapján a közgyűlés megadta a felmentvényt a pénztárosnak, ellenőrnek és a választmánynak s a pénztárosnak, a vizsgáló bizottság tagjainak köszönetet szavazott.

A jövő évi költségvetést *dr. Perényi* József pénztáros terjesztett elő. Elfogadták.

Ezután a választások következtek. A választmány annak idején, mikor a társaság közlönyét, „A Gyermek"-et megindította, az alapszabályokban gyökerező jogánál fogva *Nagy* László ügyvivő alelnököt bízta meg a közlöny szerkesztésével. Elnök a választmány nevében ajánlja a jelenlegi szerkesztő megválasztását. A közgyűlés lelkesedéssel választotta meg felelős szerkesztőnek *Nagy* Lászlót, a hivatalos közlöny eddigi szerkesztőjét.

Végül választmányi tagokul megválasztattak: *Deutsch* Ernő dr. főorvos, *Gonda* Irén polg. isk. tanítónő, *Kepes* Ilona dr. tanár, *Léderer* Abrahám nyug. tanítóképző tanár, *Migray* József tanító, *Sándor* Domokos nyug. tanítóképző-int. tanár, *Révész* Margit szigorló orvos, *Szántó* J. Béla az Orsz. Gyermekvédő Liga titkára, *Székely* György dr. pedagógiumi tanár, *Szilágyi* A. Károly ügyvéd, *Ujlaky* Gyula tanító, *Lechner* Károly dr. egyet. tanár (Kolozsvár), *Genersich* Gusztáv egyet. m. tanár (Kolozsvár), *Imre* Sándor egyet. m. tanár (Kolozsvár), *Heinrich* Józsa tanítónőképző-int. igazgató (Kolozsvár), *Répay* Dániel tanítóképző int. tanár (Kolozsvár). A választással a közgyűlés véget ért.

A gyermekek öngyilkossága. A Gy. T. T. április 4-én, Budapesten nyilvános gyermektanulmányi értekezletet tartott, amelynek tárgya *Deutsch Ernő dr.* főorvos előadása volt *a gyermekek öngyilkosságáról.* A nagyérdekű előadást, amelyet a jövő számban egész terjedelmében közlünk, nagy közönség hallgatta, amely teljesen megtöltötte az újvárosház közgyűlési termét. Az előadó érdekes fejtegetéseivel s kellemes előadásával mindvégig lebilincselte a közönség figyelmét. Az előadót előadása befejezte után élénken megéljenezték. *Nagy* László ügyvivő alelnök fejezte ki a társaság köszönetét. Ezzel befeződött a gyermektanulmányi értekezletek idei ciklusa. „Amidőn köszönetünket nyilvánítjuk a közönségnek, mondá az elnök, a lefolyt ciklusban az érdeklődéséért, akkor ez az ernyedetlen érdeklődés és támogatás arra indítja a társaságot, hogy eme tudományos és népszerű intézményét, amelyet a külföld méltán irigyel tőlünk, ne csak fentartsa, hanem tovább is fejlessze."

A modern lélektan és az újabb pedagógiai törekvések. Az országos izr. tanítóegyesület alföldi fiókköre, mely nyolc megye tanítóságát egyesíti, március hó 13-án *Nyiregyházán Kuti* Zsigmond

debreceni iskolaigazgató elnöklete alatt ülést tartott, amelyen *Dőri* S. Zsigmond, polg. isk. tanár, a központ képviselője, a jelzett címmel előadást tartott. Előadó nagy vonásokban vázolta a modern lélektan történeti kialakulását és kimutatta, hogy a fejlődés egyes mozzanatai mennyiben hatottak termékenyitőleg a pedagógiai gyakorlatra és miképen vált ki azokból egy egész sereg új tudomány, mint szociális pedagógia, iskolai higienia, pedagógiai pathologia, gyermektanulmány, melyek a neveléstudománnyal a legszorosabban kapcsolatosak. Előadó rámutatott e tudományok eddigi és jövőben várható eredményeire, azoknak gyakorlati értékére, továbbá a kutatás újabb módszereire, a kísérletre és az adatgyűjtésre, melyek az idevágó vizsgálatok eddigi módszereit, a spekulatív és megfigyelő módszereket, hasznosan kiegészítik.

Az egy óra hosszat tartó szabad előadást osztatlan tetszéssel fogadta a nagyszámú közönség, melynek soraiban nemcsak pedagógusok voltak, ha a város közönségének színe-java is, így *Mayerszky* Béla polgármester, *Balla* Jenő iskolaügyi tanácsos. Az előadás végeztével a polgármester köszönetet mondott *Dőri* S. Zsigmondnak, a mindenkit gyönyörködtető tudományos előadás megtartásáért.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság pénztári jelentése az 1907-ik évről.

A 2. közgyülés elé terjesztette: **dr. Perényi József** pénztáros.

Bevételek.

1906. évi maradék	501 kór.	12 fill.	
A vallás- és közoktatásügyi miniszter adománya	1000 „	— „	
A székesfőváros tanácsának adománya	600 „	— „	
Tagsági díjakból befolyt	958 „	— „	
Muzeum alapra	2 „	— „	
Kamat	18 „	76 „	
Összesen	3079 kor.	88 fill.	

Kiadások.

Ügyviteli kiadások	1020 kor.	44 fill.	
Tagsági nyugtakönyv (Márkus nyomda számlája)	18 „	— „	
A „Gyermek"-lap szerkesztő díja három negyedévre	225 „	— „	
A „Gyermek"-lap szerkesztő-bizottság díja három negyedévre	225 „	— „	
A „Gyermek"-lap iróinak díjai	205 „	— „	
A szolgának a tagsági dijak beszedéséért	20 „	— „	
A „Hungária" nyomda számlái	383 „	50 „	
Pollák és Leopold nyomdai számlái	54 „	40 „	
Összesen	2151 kor.	34 fill.	

Összegezés.

Összes bevétel	3079 kor.	88 fill.	
Összes kiadás	2151 „	34 „	
Maradék az 1908-ik évre	928 kor.	54 fill.	

Megjegyzem, hogy ha a szerkesztői és irói díjak utolsó harmadának részleteit és a kiállítási nyomtatványok árát, amelyek a mult évről esedékesek, de kifizetésöket a jelen év januárjára hagytuk, — leszámítjuk, úgy a 928 K 54 f pénztári maradék megszünik. A kedvező eredmény tehát csak látszólagos.

Budapest, 1908. március 7-én.

Schön József ellenőr. — *dr. Perényi József* pénztáros.

A pénztárvizsgáló bizottság jelentése.

Tisztelt Választmány! A „Magyar Gyermektanulmányi Társaság" t. választmányának, alapszabályaink 22. §-ának g) pontja értelmében alulirottaknak adott megbizásából folyólag 1907 évi március hó 23-án délután 4 órakor Perényi József dr., társulati pénztáros úr közreműködésével pénztárvizsgálatot eszközöltünk.

Ez alkalommal átvizsgáltuk társaságunk okmányolt számadásait, könyveit és azokat rendesnek, pontosan vezetettnek találtuk. Jelentjük még továbbá a t. választmánynak, hogy társaságunknak eddigi bevétele 1901. évi május hótól
1907 március 23-áig ... 4776 K 41 f
Kiadása pedig ugyancsak 1907.
március 23-áig ... 4454 „ 10 f volt.

A maradványt kitevő ... 322 K 31 f képezi társaságunk készpénzvagyonát, mely Pesti Magyar Kereskedelmi Banknál van Társaságunk címén gyümölcsöztetőleg elhelyezve.

Budapesten, 1907. évi március 23-án.

Blasutigh Károly
Medgyesi János
mint pénztárvizsgáló bizottság.

Értesítés.

A gyermeknappal járó sok teendő okozta e szám késését. A közlemények összehalmozódása miatt már kiszedett cikkeknek (többi között a szolnoki első nyilvános gyermektanulmányi értekezletről szóló tudósításnak) közlése a rövid időn megjelenendő áprilisi füzetre maradt.

A gyermek tartalma.

Mohr Mihály dr. A gyermek szeme. — *Wehle Lucia.* A szolnoki leánynövendékek érdeklődésének köre. — *Nógrádi László dr.* Mi iránt érdeklődik a gyermek? — *Jablonkay Géza dr.* A Magyar Gyermektanulmányi Társaság működése az 1907. évben. — Gyermektanulmányi mozgalmak. — A M. Gy. T. pénztári jelentése az 1907. évről. — A pénztárvizsgáló bizottság jelentése.

Szerkesztőség: *Budapest, VIII., Üllői-ut 16/b.* — Pénztáros: *Perényi József dr., tanár,* Budapest, *VII., Aréna-ut 19.*